

Tuhun Vaha Sa I Tyaa Ra San Marcos

Cuhva i cahan ra Juan, ra i zacoo ndutya sii ñiyivi quivi cuan

1 Ihya cuhva quisaha Tuhun Vaha sa cuenda ra Jesucristo, ra cu zehe Ndyoo.

²Cuhva i zatyaa ra Ndyoo sii ra Isaías tuhun ra ta tyiemvu, ta i tyaa ra Isaías cuhva i cahan ra Ndyoo sihin ra Cristo ta catyi ra:

Cua tasi sii minoo ra sa xihna ñi, ta cua zacoto ra sii ñiyivi vatyí cua cuhun.

Vatyí quivi cua soon ta cua tyizoho ñu sa cohon.

³Cua cana saa ra cuan sisi cuhu ta catyi ra sihin ñiyivi:

“Zama ndo cuhva iyo ndo vatyí sa cua saa ra ndyaca ñaha sii yo.”

⁴Ta i quisi ra i tasi ra Ndyoo, ra cua cana saa sisi cuhu. Sinañi ra Juan. I zacoo ndutya ra sii ñiyivi. Ta i zacuahá ra sii ñu vatyí coo ndutya ñu ta zama ñu cuhva iyo ñu, ta ziqui cua zandasi ra Ndyoo cuatyí ñu.

⁵Ñiyivi ñuu Jerusalén ta tandíhi ñuu nu cu si Judea i sahan ñu nu ndyaa ra Juan. Ta sa yaha nahma ñu cuatyí ñu nuu ra Ndyoo, ta ziqui i sicoo ndutya ñu

i zacuu ra Juan yuu sa nañi río Jordán.

⁶Ixi camello i cuu zahma ra Juan, ta i sinuhñi zinda ñhi sisi ra. Ta i sasi ra minoo nuu quiti tañi tica ta sihi ra tyahiñu ñuñu.

⁷I cahan ra sihin ñiyivi ta catyi ra: Ta cua yaha zuhva quivi ta cua quisi inga ra cahnu ca. Ña tahan si sii, nu sa cui muzu ra ta cuize ndisa ra, zoco zuun ñi maa ra i saha tyiño sii.

⁸Zacoo ndutye sii ndo sihin ndutya, zoco maa ra cua zacoo ndutya sii ndo sihin Tatyí Ii. Tacuan i catyi ra Juan.

Cuhva i sicoo ndutya ra Jesús

⁹Ta i yaha zuhva ñi quivi ta i quita ra Jesús ñuu Nazaret nu cu si Galilea, ta i saa ra yuu Jordán, ta i zacoo ndutya ra Juan sii ra.

¹⁰Zuun ñi caa cuhva sa nduvita ra Jesús nu ndutya cuan ta i nandyehe ndaa ra, ta i ndyehe ra vatyí nuña ityi andivi, ta i noo xica Tatyí Ii sii maa ra tañi noo minoo paloma.

¹¹Ta i siñi ra minoo nduzu sa cahan ityi ziqui, ta catyi si: Yoho cuu zehi. Ta cuñi xein suun. Zhi xaan cuñi suhun.

**Cuhva i nducu coto ihñi cuihna
sii ra Jesús atu cua tyaa ra
yahvi sii Ndyoo a sii cuihna**

¹²Ta zuun ñi quivi cuan i saca
Tatyí li sii ra Jesús, ta cuahan ra
minoo cuhu cahnu.

¹³Ta yucuan i ñoho ra uu xico
quivi nu sicoo quití cuhu. Ta i nducu
ra cu nuu sii cuihna cuhva coto
ihñi ra sii ra vatyí cuñi ra sa tyaa
ra Jesús yahvi sii ra. Ta ziqui i quisi
tyindyee ángel Ndyoo sii ra Jesús.

**Cuhva i quisaha zacuaha ra
Jesús nu cu si Galilea**

¹⁴Tacuan ta ziqui i tyihi ñiyivi sii
ra Juan vehe caa, ta i quisi nuhu ra
Jesús nu cu si Galilea, ta i zacoto
ra sii ñiyivi Tuhun Vaha sa cuenda
cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo.

¹⁵Ta i catyi ra Jesús: Vityi sa cuñi
saa quivi cua cundyaca ñaha ra
Ndyoo ihya ñuu ñiyivi. Zandoo ndo
cuatyí ndo, ta sino iñi ndo Tuhun
Vaha.

**Cuhva i cana ra Jesús sii
cumi tahan ra tiin tyiyaca**

¹⁶I sica noo ra Jesús yumiñi
Galilea, ta i ndyehe ra sii ra Simón
sihin yañi ra, ra Andrés. Cañi ra
traya ra nu ndutyá vatyí yucuan
cuu tyiño zacuu maa ra.

¹⁷Ta i cana ra Jesús sii ra ta
catyi ra: Coho ndo sihin, ta cua
cuhve cuhva nducu ndo sii ñiyivi
tañi cuhva nducu ndo sii tyiyaca.
Tacuan i catyi ra Jesús sihin ra.

¹⁸Ta ta sica ñi i zandoo ihno ra
traya ra, ta cuahan ra sihin ra Jesús.

¹⁹Ta i sica ra Jesús zuhva ca sihin
ra ityi nuu ca, ta i ndyehe ra sii ra

Jacobo sihin ra Juan yañi ra. Ta
zehe ra Zebedeo cuu sii ra. Ñoho ra
barco. Nazuhva ra traya ra.

²⁰I cana ra Jesús sii ra, ta i
zandoo ra sii ra Zebedeo zutu
ra sihin muzu ra sisi barco. Ta i
sindyico ra sii ra Jesús.

**Cuhva i ñoho tatyí
cuihna sii minoo ra**

²¹I saa ra Jesús sihin ra i cana
ra ñuu Capernaum, ta quivi tuhva
ñiyivi quitatu i quihvi ra Jesús vehe
ñuhu. Ta i zacuaha ra sii ñiyivi.

²²Ta iyo xaan i cuñi ñiyivi
sihin cuhva i zacuaha ra vatyí ñá
zacuaha ra tañi zacuaha ra maestro
cuenda ley, zoco i zacuaha ra tañi
sa saha ra Ndyoo sa siñi tuñi sii ra.

²³Ta sisi vehe ñuhu cuan i ñoho
minoo ra, ra ñoho tatyí cuihna
añima. Ta i quisaha cana saa ra. Ta
catyi ra:

²⁴¿Ñaa sa cuñun sihin ndi? Jesús,
ra ñuu Nazaret. ¿Atu vasun sa vasi
zandyehun tundoho sii ndi? Site
yoo ra cuun. Moo cuu ra cu zehe
Ndyoo, ra ñahñi cuatyí. Tacuan i
cahan ra cuan.

²⁵Tacuan ta xaan xaan i cahan
ra Jesús sihin tatyí cuihna cuan ta
catyi ra: Cazi yuhun ta ma cohon.
Ta quita ndo sii ra ya.

²⁶Ta ñihi xaan i zanihi tatyí
cuihna cuan sii rayi cuan, ta saa
xaan i sacú saa si, ta i quita si
añima ra.

²⁷Ta iyo xaan i cuñi ñiyivi, ta i
nducu tuhun tahan ñu: ¿Yozo caa?
Minoo cuhva saa cuu si vatyí ra
ihya iyo cuhva sii ra vatyí cahan ra
sihin tatyí cuihna, ta tyaa si yahvi
sii ra.

²⁸Ta yatyí xaan i sito ñiyívi nacahnu nu cu si Galilea cuhva i zavaha ra Jesús.

**Cuhva i zanduvaha ra Jesús
sii tyizo ra Pedro**

²⁹Tacuan ta ziqui i quita ra vehe ñuhu ta cuahan ra Jesús sihin ra Jacobo ta ra Juan ndya vehe ra Simón ta ra Andrés.

³⁰I caa tyizo ra Pedro nu sito. Cuhu ña cahñi. Ta i nacatyí ñu sihin ra Jesús vatyí cuhu ña.

³¹I tuhva ra nu ndyaa ña, ta i tiin ra ndaha ña, ta i tyindyee ra sii ña, ta i nduvita ña. Zuun ñi caa cuhva cuan i ndyico cahñi sii ña, ta i nduvita ña. Ta i zavaha ña sa casi ra.

**Cuhva i zanduvaha ra Jesús
sii cuaha xaan ñiyívi cuhu**

³²Sa tyizo ñicandyi ta sa tyahan cuan i quisi ndyaca ñiyívi sii tandihí ñu cuhu, ziiin ziiin nuu cuehe, ta ñu ñoho tatyí cuihna.

³³Ta i quisi tuu xaan ñiyívi yuvehe nu ñoho ra Jesús.

³⁴Ta i zanduvaha ra Jesús sii cuaha xaan ñu cuhu cuaha xaan nuu cuehe, ta i tava ra sii cuaha xaan tatyí cuihna sii ñiyívi, zoco ñá saha maa ra sa cahan tatyí cuihna cuan vatyí i nacoto si sii ra.

**Cuhva i zacoto ra Jesús sii ñiyívi
Tuhun Ndyoo nu cu si Galilea**

³⁵Ta inga quívi ñaa ca i nduvita ra Jesús ta sahan ra minoo cuhu, ta i quisaha cahan ra sihin ra Ndyoo Zutu ra, ra iyo andívi.

³⁶Ta ra Simón sihin ra tahan ra i sinanducu ra sii ra.

³⁷Ta nu nañihi ra sii ra Jesús i catyí ra sihin ra: Nanducu xaan ñiyívi suun.

³⁸Zoco i catyí ra Jesús: Coho yo tandihí inga ñuu yatyí ñi ihya vatyí indyacuan cua cahan tuqui Tuhun Ndyoo vatyí yucuan cuenda vasi.

³⁹Ta i sica noo ra tandihí nu cu si Galilea. I zacoto ra sii ñiyívi Tuhun Ndyoo tahan tahan vehe ñuhu, ta i tava ra tatyí cuihna sii ñiyívi.

**Cuhva i zanduvaha ra Jesús
sii minoo ra tyahyu**

⁴⁰Minoo saha i tuhva minoo ra nu ndyaa ra Jesús. Cuhu xaan ra sihin cuehe sa tyahyu ra. I sicuñiñi siti ra, ta i catyí ra: Iyo cuhva suun, tatu cuñun cuu zanduvohon sii.

⁴¹Ta i cundahvi iñi ra Jesús sii ra cuan, ta i tiin ra ndaha ra ta catyí ra: Cuñi. Zanduvehi suun.

⁴²Ta zuun ñi caa cuhva cuan i quita cuehe cuan sii ra, ta ndaha nduvaha ñi ra.

⁴³Ta ziqui i catyí ra Jesús sihin ra vatyí cuu cunuhu ra, zoco ñihi xaan i saha ra tuhun sii ra ta catyí ra:

⁴⁴Ndyehun, vatyí ma nacatyun sihin ñiyívi. Cuhun nu ndyaa ra cu zutu vehe ñuhu hebreo, ta cuhvon sii ra Ndyoo sa i catyí ra Moisés sa cua cuhva ñiyívi tatu nduvaha ñu. Tacuan ta cua coto ñiyívi vatyí i nduvohon.

⁴⁵Tacuan ta cuahan ra i nduvaha, ta i nacatyí ra sihin tandihí ñiyívi cuhva i cuu sii ra. Ta yucuan cuenda ñá cuu ca quihví ra Jesús inga ñuu. I sica noo ra nu yoñi ñiyívi iyo. Zoco i sahan xaan ñiyívi ziiin ziiin ñuu ndya nu ndyaa ra.

**Cuhva i zanduvaha ra
Jesús sii minoo ra xii**

2 Ta i yaha zuhva quivi ta ziqui i quisi nuhu ra Jesús ndya ñuu Capernaum, ta yatyí xaan i sito ñiyivi vatyí sa nasaa nuhu ra.

²Ta ta sica cuui ñi i titahan ñiyivi cuhva ndya ñá cuu ca quihvi ñu yuvehe. Ta i zacuaha ra Jesús sii ñu Tuhun Ndyoo.

³Ta i quisi minoo ityi ñiyivi ta ndyizo cumi tahan ra sii minoo ra xii.

⁴Ta ñá cuu yaha ra yuvehe nu ñoho ra Jesús vatyí tuu xaan ñiyivi yucu. Cuu, i ndaa ra xiñi vehe, ta i nuña ra xiñi vehe, ta i zanoo ra sii ra xii sihin minoo tyuhva nu nandyaa ra Jesús.

⁵I ndyehe ra Jesús cuhva sa ñii iñi tandihí ra, ta i catyi ra Jesús sihin ra xii cuan: Zandasi cuatyun, zehe luhli. Catyi ra.

⁶Ta yucu uu tahan ra maestro cuenda ley yucuan, ta sica iñi ra sihin añima ra:

⁷“¿Ñacu cahan ra ya tacuan? Yoñi ra cuu zandasi cuatyí ñiyivi. Maa ñi ra Ndyoo cuu zandasi cuatyí ñiyivi.”

⁸Ta i sito ra Jesús cuhva sica iñi ra sihin añima ra, ta i quisaha ndaca tuhun ra: ¿Ñacu sica iñi ndo tacuan sihin añima ndo?

⁹Sica iñi ndo vatyí ña vaha quehin vatyí i catyi sihin ra ya: “Zandasi cuatyun.” Ta vityí cua zañehi sii ndo vatyí iyo cuhva sii, ta cua catyi sihin ra: “Nduvítón ta nacuhun yuun, ta cunuhun.”

¹⁰Cua zañehi sii ndo vatyí iyo cuhva sii vii, vatyí ra i quisi ndya gloria cui. Ta cua zandasi cuatyí

ñiyivi ñuu ñiyivi. Ta i cahan ra sihin ra xii cuan, ta catyi ra:

¹¹Quehin suhun vatyí nduvítón, ta nacuhun tyuhvón, ta cunuhun ndya vehun.

¹²Ta vatyí xaan i nduvita ra xii cuan. I naquihin ra tyuhva ra, ta i quita ra. I ndyehe tandihí ñiyivi, ta iyo xaan i cuñi ñu, ta i catyi ñu vatyí iyo xaan cuhva sii ra Ndyoo. Ta catyi ñu: Tañaha ca ma ndyehe yo sa tyehen yozo vasi si.

**Cuhva i catyi ra Jesús sihin ra
Leví vatyí cuhun ra sihin ra**

¹³Tacuan ta ziqui cuahan tucu ra Jesús ityi yuhu tyañuhu. Ta i tatan cuaha xaan ñiyivi. Ta i zacuaha ra sii ñu.

¹⁴Ta sa cuahan tucu ra Jesús i ndyehe ra sii ra Leví, zehe ra Alfeo. I zatyiyahvi ra sii ñiyivi sa cuenda xuhun ra ndyaca ñaha. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Coho sihin. Ta vatyí xaan i nduvita ra Leví, ta cuahan ra sihin ra.

¹⁵Ta sa i sasi ra Jesús xita vehe ra Leví, iin ñi mesa i siyucu ra sihin ra sica noo sihin ra ta sihin cuaha xaan ra zatyiyahvi sii ñiyivi sa cuenda xuhun ra ndyaca ñaha ta sihin inga ra iyo cuatyí vatyí i sindyico cuaha xaan ra iyo cuatyí sii ra Jesús.

¹⁶Ta i ndyehe ra maestro cuenda ley ta ra fariseo vatyí sasi ra Jesús xita sihin ra cuan, ta i catyi ra sihin ra ndihí sihin ra Jesús: ¿Ñacu sasi ra xita sihin ra zatyiyahvi sii ñiyivi ta ra iyo cuatyí?

¹⁷Ta sa siñi ra Jesús sa cahan ra ta i catyi ra: Ña cuñi si médico sii ra iyo vaha, zoco sii ra cuhu cuñi

si. Ña vasi sa cuenda ñiyivi sica iñi vatyí vaha xaan ñu. Vasi sa cuenda ñiyivi sito vatyí iyo cuatyí ñu.

Ndaca tuhun ñiyivi sii ra Jesús ñaa cuenda ña cuñi ra sica noo sihin ra cahñi zoco ra sii ra

¹⁸Ñiyivi i sindyico sii ra Juan sihin ñiyivi i sindyico sii ra fariseo ñahñi maa sasi ra tatu sica tahvi ra sii ra Ndyoo. Ta i ndyehe inga ñiyivi. Ta i ndaca tuhun ñu sii ra Jesús ta catyi ñu: ¿Ñacu sasi ñiyivi ndyico suun xita tandihi quivi vazu sica tahvi ñu sii Ndyoo? Ta ñiyivi ndyico sii ra Juan ta ñiyivi ndyico sii ra fariseo ñahñi maa sasi ra tatu sica tahvi ra sii Ndyoo.

¹⁹Ta i cahan ra Jesús minoo cuhva sihin ñu ta catyi ra: ¿Ñacu ma casi ñiyivi xita tatu cuahan ñu minoo vico tindaha? Tatu ndyaa ra tindaha, sasi vaha tandihi ñiyivi vatyí zii cuñi ñu. Ta tacuan tucu ñiyivi ndyico sii. Zii cuñi ñu vatyí ndyei sihin ñu.

²⁰Zoco tatu sa cuahan ra tindaha, tacuan ta ziqui ma casi ca ñu.

²¹Ña vaha cua cutyiño ñiyivi zahma saa sa natyaa ñu minoo zahma sahnu vatyí zahma saa cuan cua ndiyi si, ta ziqui cua tahndya ca zahma sahnu cuan.

²²Ta inga cuhva vatyí ma zavaha ñiyivi ndixi panela sisi quizi sahnu vatyí cua cuizo si ta ndaa si. Ta cua cahndi quizi cuan tatu sahnu si. Tatu cua zavaha ñu ndixi panela, cuñi si quizi saa. Ta tandihi cuhva zacuehi cuu sa saa. Ta ña vaha nacuzaca si sihin sa sahnu. Cuñi si sa zama ndo cuhva iyo ndo.

Cuhva quivi quitatu ñiyivi

²³Minoo saha quivi quitatu ñiyivi, cuahan ra Jesús sihin ra sica noo

sihin ra, ta i yaha ra sisi itu trigo sa zavaha ñiyivi yutyí pan. Ta i quisaha tohon ra ndihi sihin ra Jesús zuhva si.

²⁴Tacuan ta i catyi ra fariseo: Ndyehe, ¿ñacu zatyíño ra ndihi suhun? Ta vityí cuu quivi quitatu ñiyivi vatyí tacuan catyi ley.

²⁵Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu ta cahvi ca ndo Tuhun Ndyoo cuhva i zavaha ra rey David minoo saha sihin amigo ra? vatyí i sizoco xaan ra.

²⁶I quihvi ra David vehe ñuhu quivi i cuu ra Abiatar ra cu zutu ya cahnu. Ta i sasi ra pan ii. Ta yucuan pan ii, maa ñi ra cu zutu cuu casi. Zoco i sasi ra David sii si. Ta i saha ra i sasi ra tahan ra.

²⁷Ta inga cuhva catyi tucu ra Jesús: Iyo quivi quitatu ñiyivi sa vatyí cua tyindyee si sii ñu. Ña zavaha ra Ndyoo sii ñiyivi sa cuenda quivi cuan. I zavaha ra quivi cuan vatyí cua tyindyee si sii ñiyivi.

²⁸Ta yuhvi, ra i quisi ndya gloria cui. Ta iyo cuhva sii, sa catyi ñaa sa cua zavaha ñiyivi quivi quitatu ñiyivi.

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii ra na-ityi ndaha

3 I quihvi tucu ra Jesús vehe ñuhu, ta yucuan ndyaa minoo ra na-ityi ndaha.

²Ndyehe ihñi ra fariseo nu ñoho ra Jesús tatu ndisa cuii cua zanduvaha ra sii ra na-ityi ndaha cuan quivi quitatu ñiyivi vatyí cuñi ra tyaa ra cuatyí sata ra.

³Ta i catyi ra Jesús sihin ra na-ityi ndaha cuan: Ñaha mahñu ya.

⁴Ta ziqui i ndaca tuhun ra Jesús sii ra fariseo: ¿Ñaa sa cua zavaha yo quivi quitatu ñiyivi? ¿Atu vaha cua zavaha yo sa vaha a sa ña vaha? ¿Atu cua zanduvaha yo sii ñiyivi a cuhva yo sa cuu ñu? Ta ñá nacahan ra fariseo ndaha cuii ñi.

⁵Tacuan ta i cuxaan ra Jesús sihin ra, ta i nducuihya iñi ra sihin ra vatyí ñihi xaan iñi ra. Ta i catyi ra Jesús sihin ra na-ityi ndaha cuan: Nandica ndohon. Ta i nandica ra ndaha ra, ta zuun ñi caa cuhva cuan i nduvaha si.

⁶Tacuan ta i quita tandihi ra fariseo nu ñoho ra Jesús, ta i natuhun tahan ra sihin minoo ityi amigo ra Herodes. Ta i quisaha nducu ra cuhva cahñi ra sii ra Jesús.

**Cuhva i quisi tuu xaan
ñiyivi yuhu tyañuhu**

⁷Ta ra Jesús cuahan ra sihin ra sica noo sihin ra ndya tyañuhu, ta i sindyico cuahan xaan ñiyivi Galilea sii ra.

⁸Ta sa sito ñu vatyí tyiño vaha zavaha ra Jesús, ta i quita ñu Judea, ta ñuu Jerusalén, ta Idumea ta inga siyo yuu Jordán. Ta tandihi ñuu ndyaa yatyí sii ñuu Tiro ta ñuu Sidón, ta i quisi ndyehe ñu sii ra.

⁹Yucuan cuenda i catyi ra Jesús sihin ra ndihi sihin ra vatyí nazaquisi ra minoo barco vatyí quihí ra Jesús, ta ma catyihí xaan ñiyivi sii ra.

¹⁰Sa zanduvaha ra Jesús sii cuaha xaan ñiyivi cuhu, ta yucuan cuenda i quisi tuu xaan ñiyivi cuhu vatyí cua tiin ñu sii ra.

¹¹Ta sa ndyehe ñiyivi ñoho tatyí cuhna cuan sii ra Jesús sicuñi siti

ñu, ta cana saa cuihna ñoho sii ñu: ¡Yoho, zehe ra Ndyoo cuu suun!

¹²Ta ñihi xaan i cahan ra Jesús sihin tatyí cuhna cuan vatyí ma nacatyí ca si yoo ra cuu ra.

**I casi ra Jesús sii usi uu
tahan ra apóstol**

¹³Tacuan ta ziqui i ndaa ra Jesús minoo yucu, ta i cana ra yoo ra cua cuizo tyiño, ta i sahan ra cuan nu ndyaa ra Jesús.

¹⁴I quihin ra Jesús sii usi uu tahan ra vatyí cua cutahan ra sihin ra, ta cua tasi ra Jesús sii ra, ta cua zacoto ra sii ñiyivi Tuhun Ndyoo.

¹⁵Ta i saha ra Jesús cuhva sii ra vatyí cuu zanduvaha ra sii ñiyivi cuhu, ta cuu tava ra tatyí cuihna sii ñiyivi.

¹⁶Ihya cuu zivi sa usi uu tahan ra i casi ra Jesús: Simón, i zacunañi ra Jesús sii ra Pedro;

¹⁷ra Jacobo sihin yañi ra, ra Juan, zehe ra Zebedeo cuu sii nduu tahan ra, ta i zacunañi ra Jesús sii ra, ra xaan;

¹⁸ra Andrés, ra Felipe, ra Bartolomé, ra Mateo, ra Tomás, ra Jacobo zehe ra Alfeo; ra Tadeo, inga ra Simón, maa ra cuu cuenda minoo ityi ra cuñi zama sii ra ndyaca ñaha,

¹⁹ta ra Judas Iscariote, maa ra cuu ra cua xico sii ra Jesús cuee ca.

**Cuhva i catyi ñiyivi vatyí ñoho
tatyí cuhna sii ra Jesús**

²⁰Tacuan cuu cuhva i cana ra Jesús sii ra i casi ra, ta ziqui i quihvi ra Jesús sisi minoo vehe sihin sa usi uu tahan ra cuan, ta i quisi tucu cuaha xaan ñiyivi cuhva ña cuyatyí ca ra casi ra xita.

²¹Ta sa sito zihí ra ta yañi ra Jesús tuhun cuan, ta cuahan ñu vatyí cua naquihin ñu sii ra vatyí cahan xaan ñiyivi, ta catyí ñu vatyí zana xiñi ra Jesús.

²²Ta ra maestro cuenda ley, ra i quisi ndya ñuu Jerusalén, i catyí ra: Ra ihya, ñoho ra cu nuu sii cuihna sii ra. Ta tava ra vatyí cuihna sihin tundyee iñi iyo sii ra Beelzebú, ra cu nuu sii cuihna.

²³Tacuan ta i cana ra Jesús sii ñiyivi, ta i quisaha zacuaha ra sii ñu sihin minoo cuhva ta catyí ra: ¿Ñaa sa sica iñi ndo? ¿Atu cua tava ra cu nuu sii cuihna sii inga cuihna?

²⁴Tatu iyo minoo ñuu ta sahní tahan xaan ñiyivi sihin inga ñiyivi sa zuun ñi ñuu cuan, yatyí xaan cua tiví ñuu cuan.

²⁵Ta tatu sahní tahan ñiyivi sihin tahan ñu, sihin cuhva ñu, sihin yañi ñu, yatyí xaan cua tiví cuhva yucu ñu.

²⁶Ta ma cahñi tahan ra cu nuu sii cuihna sihin inga cuihna vatyí tatu tacuan zavaha ra, yatyí xaan cua ndihí cuhva iyo sii ra.

²⁷Ñihi xaan cuu ra cuihna, ta sa sito yo vatyí ma cuu quihví ñiyivi vehe minoo ra ñihi xaan ta quihin ñu ndaha tyiño ra tatu ma cuhñi xihna ñu sii ra. Tatu sa nuhñi ra ñihi cuan, tacuan ta ziquí cuu quihví yoo ra cuñi ta quihin ra ndaha tyiño ra.

²⁸Ndisa cuii cuu si vatyí cuu zandasi ra Ndyoo tandihí cuatyí zavaha ñiyivi ta tandihí sa quiñi cahan ñu.

²⁹Zoco tatu ndyehe ñiyivi cuhva zatyíño Tatyí Ii ra Ndyoo ta catyí

ñu vatyí cuihna zatyíño, ma zandasi ra Ndyoo cuatyí ñu nu yozo cuii ca. Tandihí cuii tyiemvu cua ndoo cuatyí cuan ziquí ñu.

³⁰Tacuan i catyí ra Jesús vatyí numaa zatyíño ra sihin cuhva sii Tatyí Ii ra Ndyoo, zoco i catyí ñiyivi vatyí zatyíño ra sihin cuhva iyo sii cuihna.

Zihí ra Jesús ta yañi ra

³¹Tacuan ta ziquí i saa zihí ra Jesús sihin yañi ra, ta i tasi ñu tyiño ñu ñoho ra Jesús vatyí naquisi ra nu ndyaa ñu.

³²Ta ñiyivi yucu siconduu sihin ra Jesús i catyí ñu sihin ra: Saa zihun ta yañun. Nanducu ñu suun. Yucu ñu sata vehe.

³³Ta i catyí ra Jesús: ¿Yoo sa cuu zihí? ¿Ta yoo sa cuu yañi?

³⁴Ta ziquí i nandyehé ra nu yucu ñiyivi siconduu sihin ra, ta i catyí ra: Ñu ihya cuu tañi zihí. Ta ra ihya cuu tañi yañi. Ta ñu ihya cuu tañi cuhve.

³⁵Vatyí yoo ñiyivi zavaha tandihí sa catyí ra Ndyoo, yucuan cuu ñu cuñi tañi ñiyivi sii. Tacuan i catyí ra Jesús.

Cuhva ra tasi

4 Inga saha i quisaha zacuaha ra Jesús sii ñiyivi ityí yuhu tyañuhu. Ta cuaha xaan ñiyivi i titahan nu ndyaa ra, ta i quihví ra Jesús sisi minoo barco vatyí tuu xaan ñiyivi. Ta i sicundyaa ra. Ta tandihí ñiyivi i nandoo nuu ñiyiti cuan.

²Ta i zacuaha ra sii ñiyivi ziquí minoo cuhva ta inga cuhva. Ta ihya cuu minoo cuhva i cahan ra:

³Tyizoho ndo cuhva ya vatyi minoo saha sahan minoo ra cua tasi siti trigo.

⁴Zuhva si i canacava si ityi nu ndava ñuhu. I quisi zaa, ta tandihi cuii si i sasi ti.

⁵Zuhva si i canacava nu yaxi ñoho ñuhu vatyi ñoho xaan yuu. Yatyi xaan i caña si vatyi ña coco caa ñuhu.

⁶Tacuan ta ndyii xaan i nanduu. Ta i xii yava ndyih i cuan vatyi ñá tiin yoho si.

⁷Ta inga si i canacava si sisi iñu. Ta vatyi ca sahn u iñu cuan. Ta i zahvi iñu cuan sii si, ta ñá saha si siti si.

⁸Zoco zuhva si i canacava si nu vaha ñuhu. Yucuan cuu sa sahn u vaha. Ta i saha si siti si. Iyo si saha si ziendo siti si sa minoo ñi si. Iyo si saha si uñi xico usi. Ta iyo si saha si oco usi.

⁹Ta i catyi ra sihin ñu: Tatu siñi ndo, icuiñi ndo!

Cuenda sa tuhva xaan ra Jesús cahan ziqui minoo cuhva

¹⁰Tacuan ta ziqui i nandoo zuhva ca ñiyivi sihin ra Jesús ta sihin ra i casi ra. Ta i ndaca tuhun ñu sii ra Jesús: ¿Ñaa cuñi si catyi si sa cuenda cuhva cuan?

¹¹Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Saha ra Ndyoo sa coto maa ndo yozo caa ndyaca ñaha maa ra. Zoco cuhva cuan maa ñi sihin cuhva quehin sihin inga ñiyivi.

¹²Vatyi maa ñu, cua ndyehe ñu. Zoco ma cuu coto ñu ñaa sa ndyehe ñu. Cua tyizoho ñu. Zoco ma cutuñi iñi ñu. Vatyi tatu cua cuiñi ñu, cua zama ñu cuhva iyo ñu. Ta cua zandasi ra Ndyoo cuaty i ñu.

I nacatyi ra Jesús ñaa cuñi si catyi si cuhva ra tasi trigo cuan

¹³Tacuan ta ziqui i ndaca tuhun ra Jesús sii ñu. Ta i catyi ra: ¿Atu ña siñi ndo cuhva cuan? Tatu ña siñi ndo sii si, ¿yozo caa cua cuiñi ndo inga cuhva?

¹⁴Tañi ra i tasi siti yutu cuan, tacuan iyo ra nacatyi sihin ñiyivi Tuhun Ndyoo.

¹⁵Tañi siti i canacava ityi, tacuan iyo zuhva ñiyivi. Siñi ñu sa cahan ra Ndyoo, zoco vatyi xaan quisi cuihna. Ta quihin ra tuhun sa siñi ñu.

¹⁶Ta iyo inga ñiyivi tañi siti sa canacava nu yaxi ñuhu. Tacuan iyo maa ñu. Siñi ñu Tuhun Ndyoo, ta cuñi xaan ñu sii si.

¹⁷Zoco ña quihvi vaha si aña ñu. Ta ña naha cua sino iñi ñu. Tatu sa quisi minoo tundoho ziqui ñu a cuxaan ñiyivi sihin ñu sa cuenda Tuhun Ndyoo, vatyi xaan cua zaña ñu sii si.

¹⁸Ta inga ñiyivi, tañi siti sa canacava sisi iñu cuu ñu. Siñi ñu Tuhun Ndyoo.

¹⁹Zoco sica iñi ñu tuhun sa iyo ñuu ñiyivi. Ta tuhun cuca, tuhun zandavi ñaha ñi cuu si cuan. Ta cuñi xaan ñu tandihi nuu ndaha tyiño. Ta tandihi cuhva cuan zanaa si iñi ñu Tuhun Ndyoo. Ta ma zatyiño vaha si sihin ñu.

²⁰Zoco iyo inga ñiyivi siñi ñu Tuhun Ndyoo. Ta sino iñu ñu. Yucuan cuu ñiyivi vaha zatyiño, tañi siti sa i canacava nu ñuhu vaha. Iyo ñiyivi vaha xaan zatyiño ñu tyiño ra Ndyoo tañi siti i saha minoo ziendo sa minoo si. Ta inga ñu cuu tañi siti

i saha uñi xico usi ñi. Ta inga ñu cuu tañi siti i saha oco usi ñi.

Cuhva sii minoo lámpara

²¹Ta i catyi tucu ra Jesús sihin ñu: Tatu cayu minoo lámpara vehe ñiyivi, ¿atu cua tyihi ñu sii si sisi tyica a xu sito? Ña tacuan. Zucu tyaa ñu sii si cuñi si vatyí tacuan ta ndundisi sisi vehe.

²²Ta tañi lámpara tatu ñoho xehe si sisi tyica, tacuan iyo cuhva zacuehi sii ndo vityi. Zoco cua coo quivi ta cua cuiñi ñiyivi nacahnu ñuu ñiyivi cuhva zacuehi ihya.

²³Yoo ra tyizoho, natyizoho vaha ra.

²⁴Tyizoho vaha ndo ñaa sa siñi ndo. Tatu zuhva ñi cua tyizoho ndo, zuhva ñi cua coto ndo. Tatu tyizoho vaha ndo cua coto ndo cuaha ca vatyí cua cuhva ra Ndyoo sii ra tyizoho vaha vatyí cua coto ra cuaha ca.

²⁵Sii ra sa iyo cuaha ca, cuaha ca cua cuhva ra. Ta sii ra iyo zuhva ñi, cua naquihin ndihí ra Ndyoo sii si.

Cuhva sahnu siti

²⁶Catyí tucu ra Jesús: Ñiyivi ndyaca ñaha ra Ndyoo, nducuaaha ca ñu tañi nducuaaha siti. Tasi minoo ra ndaha tyiño nu ñuhu.

²⁷Quixi ra sa sa cuaa. Ta nduvita ra ñaha ñi. Ta caña siti cuan, ta cua cuahnu maa tuhun ñi si. Ña sito ra cuan yozo caa sahnu si.

²⁸Ñuhu cuan saha tundyee iñi, ta cua cuahnu siti cuan. Sa xihna ñi cua coo yutu tu. Ta ziqui coo yoco tu.

²⁹Tatu sa sisa siti cuan. Ta ziqui cua cahndya ra sii si ta naquihin ra sii si vatyí sa saa tyiemvu si.

Cuhva siti mostaza

³⁰Ta i catyi tucu ra Jesús: ¿Ñaa sihin cuu zacasi tahan yo cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo? ¿Ñaa cuhva cua nacatyí sihin ndo vatyí cua cuiñi ndo?

³¹Tañi minoo siti mostaza, tacuan iyo si. Ñahñi siti luhlu ca sa nuu mostaza iyo nacahnu ñuu ñiyivi. Quihin minoo ra sii si, ta tasi ra sii si nu ñuhu ra.

³²Ta cuee ca cua cuahnu si. Ta cua nduu si cahnu xaan, cahnu ca ta ziqui cuaha xaan inga nuu siti sa tasi yo. Nahnu xaan zoco tu. Ta ndya cuhva ndya zaa ta cua quisi cozo ti zoco tu.

Tuhva xaan ra Jesús cahan ziqui minoo cuhva

³³Tacuan i cahan ra Jesús sihin ñiyivi. Ta i sityiño ra cuaha xaan cuhva tañi cuhva ya. Tandihí ñaa sa cuu cuiñi ñu, i cahan ra sihin ñu.

³⁴Ta ma cahan maa ra tatu ma cahan ra ziqui minoo cuhva. Ta cuee ca ta i nacatyí casi ra sihin ñiyivi ndyico sii ra.

Zacutaxi ra Jesús tatyí ta ndutyá

³⁵Zuun ñi quivi cuan ta sa tyahan i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra: Coho yo inga siyo miñi.

³⁶Ta i zandoo ra sii ñiyivi cuan, ta cuahan ra Jesús sihin ra i casi ra sisi barco sa ñoho ra. Ta cuahan uu a uñi tahan ca barco sihin ra.

³⁷Ta i quisaha minoo tatyí cahnu xaan. Ta i quisaha quihvi ndutyá sisi barco cuan. Ta zuhva zuhva ñi cua cutu tu.

³⁸Ta ra Jesús quixi ra ityi zuhma barco. Ñoho minoo zahma xiñi ra.

Ta i zandoyo ra i casi ra sii ra. Ta catyi ra sihin ra: Maestro, ¿ñacu ña cohon ta sa cuñi cunaa yo?

³⁹Ta i nduvita ra Jesús, ta i cahan ra sihin taty: ¡Taxi ñi! Ta i catyi ra sihin ndutya: ¡Ma ndyayu con! Ta taxi cuii ñi i nduu taty. Ta tacuan tucu ndutya.

⁴⁰Ta ziqui i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra: ¿Ñacu yuhu xaan ndo? ¿Ñacu ña nii iñi ndo?

⁴¹Ta iyo xaan i cuñi ra i casi ra. Ta i natuhun tahan ra, ta catyi ra: ¿Ñaa ra cuu ra ya vaty cuhva ndya taty ta cuhva ndya ndutya ta tyaa si yahvi sii ra?

Ra ñoho taty cuihna

5 I saa ra inga siyo miñi nu cu si Gadara,

²ta i quita ra Jesús barco cuan. Ta i quisi minoo ra iyo nu ñaña. Ñoho taty cuihna sii ra.

³Ndyaa maa ra nu ñaña, ta yoñi maa cuu cuhñi sii ra numaa sihin cadena.

⁴Cuaha xaan saha i sihñi ñiyivi saha ra ta ndaha ra sihin cadena, zoco tandihi saha sahnun ndyih i ra sii si. Ta ñá cuu zandumazu ñiyivi sii ra.

⁵Ndyiyaca ta ñiyaca ndihvi noo ra yucu ta nu ñaña. Sacu saa ra, ta sahnnya ra sii ra sihin yuu.

⁶I ndyehe ra sii ra Jesús sica ca. Ta i cacono ra. Ta i sicuñi siti ra nu vasi ra Jesús.

⁷Saa xaan i cahan ra, ta catyi ra: ¿Ñaa sa cuñun sihin mi, Jesús? Moo cuu zehe ra Ndyoo, ra cahnu ca. Sa ndyoo ñi ma zandyehun tundoho sii.

⁸Tacuan i catyi ra vaty sa catyi ra Jesús: Yoho taty cuihna, quita sii ra ya.

⁹Ta ziqui i ndaca tuhun ra Jesús sii taty cuihna cuan, ta catyi ra: ¿Ñaa nañi moo? Ta i catyi si: Nañi Legión vaty cuaha xaan ndi iyo.

¹⁰Ta i cahan ndahvi xaan si sihin ra Jesús sa ma tava ra sii si ta cuhun si ndya vaha ñi.

¹¹Ta yaty ñi yucu cuan siyucu cuaha xaan quini. Nanducu ti sa casi ti.

¹²Ta i quisaha cahan ndahvi tandihi taty cuihna cuan. Ta catyi si sihin ra Jesús: Tasun sii ndi nu yucu quini cuan. Ta cua quihvi ndi sisi ti.

¹³I catyi ra Jesús sihin si vaty cuu. Ta ziqui i quita tandihi taty cuihna cuan sii rayii cuan, ta i quihvi si sisi quini cuan. Ta tandihi sa uu mil quini cuan, i sino ti nu iñi noo yuhu miñi. Ta i sihi tandihi ti sisi ndutya.

¹⁴Tacuan ta iyo xaan i cuñi ra zacuenda quini cuan. I sino xaan ra. Sahan ra nacahnu sa nacaty ra sihin ñiyivi. Ta i quisi ndyehe ñiyivi ñaa sa cuu.

¹⁵I saa ñu nu ndyaa ra Jesús, ta i ndyehe ñu sii ra i siñoho taty cuihna cuan. Sa ndyaa ra taxi ñi. Ñoho ra zahma ra, ta sa nduvaha cuñi xiñi ra. Ta i yuhu xaan ñu.

¹⁶Ta ra i ndyehe cuan, i nacaty ra sihin ñiyivi cuhva i tahan ra i ñoho taty cuihna sii cuan ta cuhva i tahan quini cuan.

¹⁷Ta ziqui i catyi ñu sihin ra Jesús sa ndyoo ñi naquita ra ñuu ñu.

¹⁸Tacuan ta i quihvi ra Jesús sisi barco. Ta i quisaha cahan ndyoo ra siñoho taty cuihna sii cuan sihin ra Jesús vaty cuñi ra cuhun ra sihin ra.

¹⁹Zoco ñá saha ra Jesús sa cuhun ra. I catyi ra: Cuahan ndya vehun nu iyo ñiyivi suun. Ta nacatyun sihin ñu tandihi cuhva i tyindyee ra Ndyoo suun. Ta yozo caa i cundahvi ñi ra suun.

²⁰Ta cuahan ra cuan. Ta i nacaty i ra sihin tandihi ñiyivi tandihi ñuu nu cu si Decápolis tandihi sa i zavaha ra Jesús sihin ra. Ta iyo xaan i cuñi ñiyivi.

Nduvaha zehe ra Jairo, ta i tiin minoo ñaha yuzahma ra Jesús

²¹Saa tucu ra Jesús sihin ra i casi ra inga siyo miñi. Ta cuaha xaan ñiyivi i titahan yuhu miñi nu i saa ra.

²²Ta i quisi minoo ra cu tyiño vehe ñuhu. Jairo nañi ra. Ta cuhva sa ndyehe ra sii ra Jesús i sicuñi siti ra.

²³Ta i quisaha sacu ndahvi ra nuu ra Jesús ta catyi ra: Sa cuñi cuu cuii ña luhlu zehi. Coho ta tyizon ndohon sii ña. Ta cua nduvaha ña, ta ma cuu ña.

²⁴Tacuan ta cuahan ra Jesús sihin ra. Ta i sindyico tuu xaan ñiyivi sii ra. Ñihi xaan i catyih i ñu sii ra.

²⁵Ta ticui ñiyivi cuan ñoho minoo ñaha cuhu. Sa usi uu cuiya sa cuhu ña cuehe sa cuu ña niñi.

²⁶Sa cuaha xaan tundoho ndyehe ña. Cuaha xaan médico i zacuu tata sii ña. I zanaa ña tandihi cuii sa iyo sii ña. Zoco ñá nduvaha ña. Xaan ca i nduu cuehe cuan.

²⁷Ta sa i siñi ña sa cahan ñiyivi tuhun ra Jesús, i quisi ña ityi sata ra zava mahñu ñiyivi cuan, ta i tiin ña yuzahma ra.

²⁸Vaty i sica ñi ña: “Vazu zahma ñi ra cua tiin, ta nduvehi.”

²⁹Ta zuun ñi caa cuhva cuan i sicuita niñi ña. Ta i sito ña vaty i sa nduvaha ña sihin tundoho sa i tahan ña.

³⁰Ta vaty i xaan i sito ra Jesús sa i quita zuhva tundyee ñi sii ra. I nandyeh e ra siconduu nu yucu ñiyivi cuan. Ta i catyi ra: ¿Yoo cuu sa tiin zahme?

³¹Ta i catyi ra i casi ra sihin ra: ¿Atu ña siton vaty i tuu xaan ñiyivi cuahan suhun? ¿Ta yozo caa cuu ndaca tuhun yoo sa tiin zahmon?

³²Ta ra Jesús i nandyeh e ra siconduu nu yucu ñiyivi cuan vaty i cua ndyehe ra yoo sa i tiin sii ra.

³³Yuhu xaan ñaha cuan ndya cuhva nihi ñi ca ña vaty i sito ña ñaa sa cuu sa tahan ña. I quisi ña, ta i sicuñi siti ña nuu ra Jesús. Ta i nacaty i ña sihin ra tandihi cuii.

³⁴Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Zih i, i nduvohon vaty i sino iñun sii. Cuahan vityi, ta ma caca ca iñun vaty i sa nduvohon sihin tundoho i tohon.

³⁵Ta zuun ñi caa cuhva sa cahan ra Jesús sihin ñaha cuan, ta i quisi cahan ñiyivi sihin ra cu tyiño vehe ñuhu. Ta catyi ñu: Sa sihi zehun. Ma zayanga con sii ra Maestro ya.

³⁶Ta i siñi ra Jesús sa cahan ñu. Ta i catyi ra sihin ra cu tyiño: Ma yuhun. Sino iñun.

³⁷Ta ñá saha ca ra Jesús sa cuhun cuaha xaan ñiyivi sihin ra. Ra Pedro ñi sihin ra Jacobo ta ra Juan, yañi ra Jacobo, cuahan sihin ra.

³⁸Ta sa cua saa ra Jesús vehe ra cu tyiño cuan, i siñi ra sa cuvaa

xaan ñiyivi. Sacu ñu. Ta sacu saa ñu.

³⁹I quihvi ra sisi vehe, ta i catyi ra: ¿Ñacu cuvaa xaan ndo ta sacu xaan ndo? Ná sihi ña luhlu ya. Quixi ña.

⁴⁰Zoco i sacu ndyaa ñiyivi sii ra. Tacuan ta i tava ra Jesús sii tandihi ñu. Ta i quihin ra zutu ña ta zihí ña luhlu cuan, ta ra i quisi sihin ra ndya nu candyaa ña luhlu cuan.

⁴¹I tiin ra ndaha ña, ta i cahan ra sihin zahan maa ra: Talita, cumi. Tuhun cuan cuñi si catyi si: Ñaha luhlu, catyi suhun vatyí nduviton. Nacuiñi ndyaa.

⁴²Zuun ñi caa cuhva cuan i nduvita ña luhlu sa iyo usi uu cuiya cuan. Ta ndaha nacaca ña. Ta iyo xaan i cuñi ñiyivi.

⁴³Ñihi xaan i saha ra Jesús tyiño sii ñu sa ma nacatyí ñu nu sihin minoo ñiyivi. Ta i catyi ra vatyí cuhva ñu sa casi ña luhlu cuan.

Sinuhu ra Jesús ñuu ra, ñuu Nazaret

6 I quita ra Jesús ñuu cuan, ta cuahan ra ndya ñuu ra. Ta cuahan ra i casi ra sihin ra.

²Ta tahan si quivi quitatu ñiyivi. I sahan ra vehe ñuhu, ta i zacuaaha ra sii cuaha xaan ñiyivi. Ta iyo xaan i cuñi ñu, ta catyi ñu: ¿Ndyamaa i cutuhva ra ya tuhun ya? ¿Yozo caa i ñihi ra cuhva sa casi xaan iñi ra? ¿Yozo caa ñihi ra cuhva zavaha ra sa ndyityi?

³¿Atu yivi ra ya cuu ra cu carpintero, zehe ña María, ta yañi ra Jacobo, ra José, ra Judas ta ra Simón? Ta cuhva ra iyo ñu ihya sihin yo, ndihi ca. Tacuan i catyi ñu. Ta yucuan cuenda ñá tyaa ca ñu yahvi sii ra Jesús.

⁴Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Tyaa ñiyivi inga ñuu yahvi sii minoo ra profeta, zoco ndya ñuu ra, ndya vehe ra, nu ndyaa ñiyivi sii ra, ña tyaa ñu yahvi sii ra. Tacuan i catyi ra Jesús.

⁵Ta yucuan cuenda ñá zavaha ra Jesús cuaha xaan sa ndyityi tañi i zavaha ra inga ñuu. I tyizo ra ndaha ra ziqui zuhva ñi ñiyivi cuhu, ta i zanduvaha ra sii ñu. Ta tacuan ñi.

⁶Ta iyo xaan i cuñi ra vatyí ñá sino iñi ñu sii ra. Ta cuahan ra tandihi inga ñuu yucuan. Ta i zacuaaha ra sii ñiyivi yucuan.

I tasi ra Jesús sii sa usi uu tahan ra i casi ra vatyí cua nacatyí ra Tuhun Ndyoo sihin ñiyivi

⁷I cana ra Jesús sii sa usi uu tahan ra i casi ra vatyí cuñi ra sa cua tasi ra uu uu ra. Ta i saha ra cuhva sii ra, cuhva sa tava ra tatyí cuihna sii ñiyivi.

⁸Ta i catyi ra sihin ra vatyí ñahñi maa cua cuizo ra sa casi ra ityi. Minoo tuhun ñi tutatu cuñaa ra. Ta ñahñi ca sa cuizo ra nu yono ta nu xita ta nu xuhun.

⁹Ndisa ndahvi ñi cundyaa saha ra. Minoo tuhun ñi camisa quihí ra, ta ma cuu sa uu tahan.

¹⁰Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Tatu saha ñiyivi minoo vehe cundyaa ndo, yucuan ñi ndoo ndo ndya cua cahun ndo inga ñuu.

¹¹Tatu saa ndo minoo ñuu ta ña cuñi ñiyivi sii ndo ta ña tyizoho ñu sa cahan ndo, quita ndo ñuu cuan. Naquizi ndo saha ndo vatyí ma cahun nu ñiyaca sii ñuu cuan sihin ndo. Tacuan ta cua coto ñiyivi

vaty i zavaha ñu sa ña vaha sihin ndo. Ñihi xaan cua coo tundoho sii ñiyivi ñuu Sodoma ta ñiyivi ñuu Gomorra quivi cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyivi, zoco ñihi xaan ca cua coo tundoho sii ñiyivi ña cuñi tiin cuenda sii ndo. Tacuan i catyi ra Jesús.

¹²Ta ziqui cuahan ra, ta i zacoto ra sii ñiyivi vaty nazandoo ñu cuaty ñu.

¹³Ta i tava xaan ra taty cuihna sii ñiyivi. Ta i natyih ra azetye sii cuaha xaan ñiyivi cuhu, ta i zanduvaha ra sii ñu.

Cuhva i sihi ra Juan, ra i zacoo ndutya

¹⁴Ta i sito ra rey Herodes, ra ndyaca ñaha yucuan, cuhva cuan vaty i cahan tandihi ñiyivi tandihi sa i zavaha ra Jesús. Ta i sica iñi ra Herodes: Ra Juan, ra i zacoo ndutya cuan, cuu ra. I nandoto ra, ta yucuan cuenda ndyityi xaan ra.

¹⁵Ta i catyi tucu inga ñiyivi: Ra Elías cuu ra. Ta inga ñiyivi i catyi: Minoo ra profeta cuu ra tañi ra profeta sicoo ta sa naha.

¹⁶Ta sa siñi ra Herodes cuhva cuan, ta i catyi ra: Ra Juan cuu ra, ta i nandoto ra. Ta yuhvi i tave tyiño sii ra sahndya yuu zucu ra.

¹⁷Vaty zuun ñi ra Herodes i tava tyiño sii ñiyivi sa tyihi sii ra Juan vehe caa. Ta i sihñi ra sii ra sihin cadena sa cuenda ña Herodías. Ta ña Herodías cuan i cuu ñazih ra Felipe yañi ra Herodes. Zoco i quihin ra Herodes sii ña sa cuu ñazih ra.

¹⁸Ta ra Juan i catyi ra sihin ra Herodes: Ña vaha cua cuhun ñazih yañun. Catyi ra.

¹⁹Xaan xaan i nduu ña Herodías sihin ra Juan. Ta cuñi ña sa cahñi ña sii ra. Zoco ñá cuu

²⁰vaty yuhu ra Herodes sii ra Juan vaty sito ra vaty ñiyivi vaha cuu ra Juan. Ta ñahñi cuaty i zacuu ra. Ta yucuan cuenda ñá saha ra sa zavaha ña maña sii ra. Ta vazu ñá cutuñi iñi ra Herodes cuaha xaan sa cahan ra Juan, zoco i tahan iñi ra tyizoho ra sa cahan ra.

²¹Ta ña Herodías i ñihi ña minoo cuhva quivi i nandusi cuiya ra Herodes. I saha ra sa cuxiñi tandihi ra ndyizo tyiño ra, sihin ra cu nuu sii zandaru, ta sihin tandihi ra nahnu nu cu si Galilea.

²²Ta i quihvi ña yoco zehe ña Herodías nu siyucu ra. Ta i sata saha maa tuhun ñi ña. Ta tahan xaan iñi ra Herodes sihin tandihi ra yucu sihin ra. Ta i catyi ra Herodes sihin ña: Caca moo ñaa sa cuñun, ta cua cuhve sii si suun.

²³Ta i tyiñaha ra Ndyoo ta catyi ra sa ndisa cuii vaty cua cuhva ra ñaa sa cua caca ña vazu zava cuii ñuu ndyaca ñaha ra.

²⁴I quita ña, ta i catyi ña sihin zih ña: ¿Ñaa sa cua caque? Ta i catyi zih ña: Cacon xiñi ra Juan, ra zacoo ndutya.

²⁵Ta ta sica cuii ñi i ndihvi ña nu ndyaa ra Herodes, ta i catyi ña: Cuñi vityi vityi ñi xiñi ra Juan, ra i zacoo ndutya sihin minoo nu coho.

²⁶Ta i nducuihya xaan iñi ra Herodes, zoco sa tyiñaha ra Ndyoo, ta sa siñi tandihi ñiyivi. Ta yucuan cuenda ñá cuñi ra catyi ra sa ma cuhva ra sa sica ña.

²⁷Zuun ñi caa cuhva cuan i tasi ra minoo zandaru cua quihin xiñi ra Juan.

²⁸Sahan zandaru cuan vehe caa, ta i sahndya ra zucu ra Juan, ta i quihin ra xiñi ra. Ta i quisi ndyaca ra sii si sihin minoo nu coho, ta i saha ra sii si sii ña yoco cuan. Ta i saha maa ña sii si sii zihí ña.

²⁹Ta sa i sito ñiyivi ndyico sii ra Juan vatyí sa i sihi ra, ta i sinaquihin ñu sii coño ñuhu ra. Ta i tyihi ñu sii si si ñuhu.

**Cuhva i saha ra Jesús sa
casi ohon mil rayii**

³⁰Tacuan ta ziqui i titahan tucu ra i casi ra Jesús. Ta i nacatyí ra sihin ra tandihí sa i zavaha ra ta tandihí sa i zacuahá ra sii ñiyivi.

³¹Ta i catyí ra Jesús sihin ra: Coho yo; cua quitatu yo nu yoñi maa ñiyivi iyo. Tacuan i catyí ra vatyí tuu xaan ñiyivi i quisi. Ta tuu xaan ñu ndyico sii ra. Ta nu sa casi ra xita ta ñá cuyatyí ca ra.

³²Tacuan ta cuahan ra Jesús sihin ra i casi ra sihin minoo barco ndya minoo nu yoñi maa ñiyivi iyo.

³³Zoco i ndyehe ñiyivi sa cuahan ra. Ta i nacoto ñu sii ra Jesús. Tandihí ñuu i quita ñu. Ta i sino ñu. Ta vatyí ca i saa ñu ta ziqui maa ra.

³⁴I quita ra Jesús barco cuan, ta i cundahvi xaan iñi ra sii ñu vatyí tañi mvee ticatyí sa yoñi sito ho i cuu ñu. Ta i quisaha zacuahá ra sii ñu cuaha xaan cuhva.

³⁵Ta cuhva sa cua iñi i quisi ra i casi ra nu ndyaa ra, ta i catyí ra sihin ra: Sahiñi xaan. Ta yoñi ñiyivi iyo ihya.

³⁶Catyun sihin ñiyivi nacuhun ñu tandihí ñuu, tandihí cuadria, cua zata ñu sa casi ñu vatyí ña ndyizo ñu sa casi ñu.

³⁷Ta i nacahan ra Jesús, ta catyí ra: Cuhva maa ndo sa casi ñu. Ta i catyí ra sihin ra Jesús: Ma cuu zata maa ndi oco mil pan ta cuhva ndi casi ñiyivi.

³⁸Tacuan ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra ta catyí ra: ¿Yozo tahan pan ndyizo ñiyivi? Cua ndyehe xihna ndo. Ta sa sito ra i catyí ra: Ohon tahan pan, ta uu tahan tyiyaca.

³⁹Ta ziqui i catyí ra Jesús vatyí nacundyaa ñiyivi iin iin ityí ñu nu itya.

⁴⁰Ta i sicundyaa ñu iin iin ityí ñu. Ziendu ñu a uu xico usi ñu sa minoo minoo ityí ñu.

⁴¹Tacuan ta i quihin ra Jesús sa ohon tahan pan cuan ta uu tahan tyiyaca cuan. Ta i nandyehé ndaa ra ityí andivi, ta i nacuhva ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo Zutu ra. Ta i sahanu ndyihí ra pan cuan. Ta i saha ra sii si sii ra i casi ra vatyí cua zasa ra sii si sii ñiyivi. Ta tacuan tucu sa uu tahan tyiyaca cuan.

⁴²Tandihí ñiyivi cuan i sasi, ta i ndaha xaan iñi ñu.

⁴³Ta i zacutu ñu usi uu tahan tyica sihin sa nandoo yuhu pan cuan ta tyiyaca cuan.

⁴⁴Ohon mil sa maa rayii ñi ta ziin ñu zihí ta sa ndyihí sasi ñu, ndihí ca.

Cuhva i sica ra Jesús nu ndutyá

⁴⁵Tacuan ta ziqui i catyí ra Jesús sihin ra i casi ra vatyí nandihvi ra barco vatyí cua yaha ra inga siyo miñi ndya ñuu Betsaida. Ta ra Jesús cua catyí ra sihin tandihí ñiyivi cuan vatyí cunuhu ñu ndya ñuu ñu.

⁴⁶Ta sa natasi ra Jesús sii ñu ndya ñuu ñu, ta i sahan ra minoo yucu

vatyí cua cahan ra sihin ra Ndyoo Zutu ra, ra iyo andívi.

⁴⁷Ta cuhva sa i cuaa i saa barco ñoho ra i casi ra zava mahñu miñi, ta ra Jesús i nandoo maa tuhun ñi ra.

⁴⁸Ta ziqui i ndyehe ra Jesús vatyí yíi xaan i zacaca ra barco vatyí ñihi xaan quiñi ndaha tatyí sii barco cuan. Ta ñaa ca cuan i tuhva ra Jesús nu yucu ra. Sica ra nu ndutyá. Ta i cuñi ra Jesús yaha ra nu yucu ra.

⁴⁹Ta i ndyehe ra vatyí sica ra Jesús nu ndutyá, ta sica iñi ra vatyí minoo ańima cuu ra. Ta i sacú saa ra

⁵⁰vatyí tandíhi ra i ndyehe sii ra. Ta i yuhu xaan ra. Ta i cahan ra Jesús sihin ra, ta catyí ra: Zandyee ndo iñi ndo. Yuhvi cui. Ma yuhu ndo.

⁵¹Ta i quihvi ra Jesús sisi barco, ta i sicuíta tatyí. Ta iyo xaan i cuñi ra i casi ra Jesús

⁵²vatyí tańaha ca cutuñi vaha iñi ra vatyí cahnu xaan cuu cuhva iyo sii ra Jesús vazú sa ndyehe ra sa ndyítíyí i zavaha ra.

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii ñiyívi nu cu si Genesaret

⁵³I yaha zava ra sihin ra i casi ra nu miñi cuan. Ta i saa ra nu cu si Genesaret. Ta i sihñi ra barco cuan yuhu miñi.

⁵⁴I quita ra barco cuan, ta yatyí xaan i nacoto ñiyívi sii ra Jesús.

⁵⁵Ta i sino xaan ñiyívi nacañu ityí cuan, ta i quisaha quisi ndyaca ñu sii ñiyívi cuhu sihin nu sito ndya nu ndyaa ra Jesús.

⁵⁶Ta tandíhi nu cuahan ra vazú ñuu nahnu a ñuu ndyíhi a sicuhu,

i saqui ñiyívi sii ñu cuhu ityí. Ta i cahan ndyoo ñu sihin ra Jesús vatyí natiñ ñiyívi cuhu sii ra vazú yuzahma ra. Ta tandíhi ñu i tiñ sii ra, i nduvaha ñu.

Sa zatívi ańima ñiyívi

7 Ra maestro cuenda ley, ra i quisi ityí ñuu Jerusalén sihin ra fariseo, i tuhva ra nu nandyaa ra Jesús.

²Sa i ndyehe ra vatyí ra i casi ra Jesús ña tuhva ra nacatya vaha ndaha ra sa sasi ra xita tañi iyo costumbre ñiyívi hebreo. Ta yucuan cuenda i cahan ra ndya vaha ñi sii ra vatyí ñá zavaha ra costumbre iyo yucuan.

³Ta ra fariseo sihin tandíhi ñiyívi hebreo ña zańa ñu costumbre sa ndoo vaha xaan ndaha ñu ta casi ñu xita vatyí tacuan i zacuaha ñiyívi sañu sii ñu.

⁴Ta sa nasaa ñu sa sahan ñu nuyahví, ma casi ñu tatu ma nandaha vaha xaan ñu. Ta iyo cuaha xaan ca costumbre sii ñu. Nacatya ñu tasa, ta quizi, ta caa sa tuhva ñu cutyíño ta cuhva ndya sito ñu.

⁵Tacuan ta i ndaca tuhun ra fariseo ta ra maestro cuenda ley ta catyí ra: ¿Ñaa cuenda ña zavaha ñiyívi ndyico suun costumbre sa i zavaha ñiyívi sañu vatyí ña nacatya vaha ñu ndaha ñu ta casi ñu?

⁶Ta i catyí ra Jesús sihin ra: Vaha xaan i cahan ra Isaías cuhva iyo maa ndo vatyí zaha ndo tuhun vatyí vaha xaan ndo, zoco ña ndisa. Ta tacuan i tyaa ra Isaías ta sa naha. I catyí ra vatyí i catyí maa ra Ndyoo tyehen:

Ihya ñiyivi zacahnu ñu sii, sihin yuhu ñu.

Zoco ña zacahnu ñu sii, sa ndisa.

⁷ Zacuaha ñu sii ñiyivi maa maa costumbre ñiyivi ñi.

Ta ña zavaha ñu cuhva catyi Tuhun Ndyoo sa ndisa.

⁸ Ta i catyi tucu ra Jesús sihin ra: Maa ndo i zandoo ley ra Ndyoo vatyí cua cundyico ndo costumbre ñiyivi, tañi sa nacatya xaan ndo quizi ndo ta tasa ndo ta inga cuhva sa tacuan.

⁹ Tyaa siyo xaan ndo sa catyi Tuhun Ndyoo vatyí cuñi ndo zacahnu ndo costumbre ñiyivi sahnú.

¹⁰ Ihya cuu cuhva i tyaa ra Moisés: “Zacahnu ndo sii zutu ndo ta sii zihí ndo.” Ta “Yoo ra cahan sa quiñi sii zihí ra a sii zutu ra, nacahñi ñiyivi sii ra.”

¹¹ Zoco maa ndo catyi vatyí cuu catyi minoo ñiyivi sihin zutu ra a sihin zihí ra: “Ma cuu tyindyeyi suun vatyí tandihí ndaha tyiñe corbán cuu si.” (Tuhun corbán cuan cuñi si catyi si vatyí sii ra Ndyoo cuu.)

¹² Tatu tacuan cahan minoo ñiyivi, maa ndo catyi ndo vatyí ma cuu tyindyey ca ra sii zutu ra a sii zihí ra.

¹³ Tacuan cuu cuhva zanduluhlu ndo tuhun cahan ra Ndyoo vatyí cuñi ndo zanducahnu ndo costumbre ndo. Ta cuaha xaan ca cuhva sa tacuan ndyicuu ndo.

¹⁴ Ta i cana tucu ra Jesús sii ñiyivi ta catyi ra sihin ñu: Tyizoho tandihí ndo, ta tyituñi vaha iñi ndo.

¹⁵ Yivi sa sasi ñiyivi ta yivi sa sihi ñu cuu sa zatívi añima ñu. Zoco

sa quiñi sica iñi ñu cuu sa zatívi añima ñu.

¹⁶ Tatu siñi ndo, cuiñi ndo.

¹⁷ Ta sa zandoo ra Jesús sii ñiyivi cuan, ta i quihvi ra minoo vehe. Ta ra i casi ra, i ndaca tuhun ra sii ra: ¿Ñaa cuñi si catyi si cuhva cuan?

¹⁸ Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu ña siñi tucu maa ndo vatyí yivi sa sasi ñiyivi ta yivi sa sihi ñu cuu sa zatívi añima ñu?

¹⁹ Vatyí yivi añima ñu quihvi si. Quihvi si sisi siti cahnu ñu ta ziqui quita si. Tacuan i catyi ra vatyí ñahñi sa ica iyo sa ma cuu casi ñiyivi. Cuu casi ñiyivi ñaa sa cuñi maa ñu. Ta yivi cuatyí cuu si.

²⁰ Ta i catyi tucu ra: Sa quiñi sica iñi ñiyivi, yucuan cuu sa zatívi añima ñu. Ta yucuan cuu cuhva cua coo cuatyí ñu.

²¹ Vatyí añima ñiyivi quita tandihí sa sica iñi ñu, sa quiñi zavaha ñu, sa nama minoo rayiñ ñazihí inga ra, a sa coo cuaha xaan ñaha ra, a sa cahñi ra sii inga ñiyivi,

²² sa zuhu yo, sa cucuihna iñi yo sa cuenda ndaha tyiño inga ñiyivi, tandihí sa quiñi zavaha yo, sa zandavi ñaha yo, sa cuxi xaan iyo yo, sa cuihna iñi yo, sa vatya yo, sa cahnu xaan zaha yo sii yo ta sa ña zavaha yo sa vaha.

²³ Tandihí cuii cuhva quiñi ya, quita si añima ñiyivi, ta zatívi si sii ñu.

Cuhva i sino iñi minoo ñaha inga ñuu sii ra Jesús

²⁴ I quita ra Jesús yucuan, ta cuahan ra ndya ñuu Tiro ta ñuu Sidón. I quihvi ra minoo vehe vatyí

cuñi ra sa ma coto ñiyivi sa i saa ra. Zoco ñá cuu.

²⁵Yatyi xaan i sito zihhi minoo ñaha luhlu sa ñoho tatyí cuihna sii. Ta i quisi ña nu ndyaa ra Jesús. Ta i sicuñiñi siti ña saha ra.

²⁶Ta ñaha cuan i cacu ña ñuu Sirofenicia. Ta yivi ñiyivi hebreo cuu ña. Ta i sica ña tumañi iñi sii ra Jesús sa tava ra tatyí cuihna sa ñoho sii zehe ña.

²⁷Zoco i cahan ra Jesús minoo cuhva sihin ña, ta i catyi ra: Natyindyee xihne sii ñiyivi ñuu vatyi ña vaha quihin mi sa cua casi sa ndyihhi ta cuhve casi ina sii si.

²⁸Ta i catyi maa ña: Ndisa, tata, zoco tañi ina lee cui vatyi cua casi vazu yuxita zanacoyo sa ndyihhi. Yucuan cuenda tyindyeun sii, zuhva.

²⁹Tacuan ta i catyi ra Jesús: Vaha cohon. Sa cuu cuhun. Sa quita tatyí cuihna sii zehun.

³⁰Ta sa nasaa ña vehe ña, ta i ndyehe ña sii zehe ña nu sito, ta sa quita tatyí cuihna sii ña.

Zanduvaha ra Jesús sii ra zoho ta ñehe ra

³¹I quita ra Jesús ñuu Tiro ta cuahan ra ndya Sidón ta ndya tandihhi ñuu ndyihhi nu cu si Decápolis. Ta i saa ra yumiñi Galilea.

³²Ta i quisi ndyaca ñiyivi sii minoo ra zoho ta ñehe ra. Ta i sica ñu tumañi iñi sa cua tyizo ra Jesús ndaha ra sii ra.

³³Ta i quihin ra Jesús sii ra, ta i tuhva ra sihin ra ndya zava. I zanandoo noo ra sii ñiyivi. Ta i tyihhi ra Jesús nu ndaha ra nduu siyo zoho ra zoho cuan. Ta ziqui i

tyaa ra Jesús zii ra nu ndaha ra, ta i tiin ra yaa ra ñehe cuan.

³⁴Ta i nandyehhe ndaa ra Jesús ityi ziqui, ta i sinoo ra, ta i catyi ra sihin tuhun maa ra: ¡Efata! Tuhun cuan, cuñi si catyi si: ¡Nanuña!

³⁵Ta zuun ñi caa cuhva cuan i nuña zoho ra. Ta ndaha nacahan vaha ra.

³⁶Ta i ndisi tucu ra Jesús nu yucu ñiyivi. Ta i catyi ra sihin ñu vatyi ma nacatyí ñu nu sihin minoo ñiyivi. Zoco sa ñihhi ca catyi ra Jesús sihin ñu, cuaha ca nacatyí ñu sihin ñiyivi.

³⁷Ta iyo xaan i cuñi ñiyivi, ta i catyi ñu: Tandihhi cuii sa vaha zavaha ra Jesús cuhva ndya nacuiñi ra zoho, ta nacahan ra ñehe.

Cuhva i saha ra Jesús sa casi cumi mil rayii

8 Ta quivi cuan i tuhva cuaha xaan ñiyivi. Ta ñahñi maa sa casi ñu. Ta i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra:

²Cundahvi xaan iñi sii ñiyivi ya vatyi sa iyo uñi quivi sa yucu ñu sihin, ta ñahñi maa sa casi ñu.

³Tatu natasi sii ñu cunuhu ñu vehe ñu ta ma casi ñu, coto cuaña ñu ityi cuhun ñu vatyi sica xaan i quisi ñu.

⁴Ta i catyi ra i casi ra Jesús sihin ra: ¿Ndya ityi cua quihin yo sa casi ñu ya sicuhu ya? Ta yoñi ñiyivi iyo ihya.

⁵Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra: ¿Yozo tahan pan ndyizo ndo? Ta i catyi ra: Usa tahan.

⁶Tacuan ta i catyi ra Jesús vatyi nacundyaa ñiyivi cuan nu ñuhu. Ta i quihin ra sa usa tahan pan

cuan, ta i saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo. Ta i sahnu ndyihi ra pan cuan. Ta i saha ra sii ra i casi ra. Ta ra yucuan saha sii ñiyivi.

⁷Ta ndyizo ñiyivi cuan zuhva tyiyaca ndyihi. Ta i saha tucu ra Jesús tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo sa cuenda ti. Ta i saha ra sii ra i casi ra. Ta i zasa ra sii si sii ñiyivi cuan.

⁸Sasi ñu, ta i ndaha xaan iñi ñu, ta ziqui i zacutu ñu usa tahan tyica sihin sa nandoo cuan.

⁹Ta sa i sasi tañi cumi mil ñiyivi ta ziqui i natasi ra Jesús sii ñu ndya vehe ñu.

¹⁰Ta i ndihvi ra barco sihin ra i casi ra, ta cuahan ra ndya nu cu si Dalmanuta.

Sica ra fariseo minoo sa ndyityi sii ra Jesús

¹¹Tacuan ta ziqui i quisi ra fariseo, ta i quisaha natuhun tahan ra sihin ra Jesús. Cuñi ra ndyehe ra minoo sa ndyityi tañi zavaha ra Ndyoo vatyí cuñi ra coto ra atu ndisa i tasi ra Ndyoo sii ra Jesús.

¹²Ta ra Jesús i sinoo xaan ra. Ta i catyi ra: ¿Ñacu sica xaan ñiyivi sa ndyehe ñu sa ndyityi? Catyi vatyí ma zavehi minoo sa ndyityi sa ndyehe ñi maa ñu.

¹³Ta i zandoo ra Jesús sii ra fariseo. Ta i nandihvi tucu ra barco, ta cuahan ra inga siyo miñi cuan.

Tuhun cahan ra fariseo cuu tañi yusa i siya

¹⁴I naa iñi ra i casi ra Jesús sa casi ra ta sa cuahan ra sihin barco cuan. Minoo ñi pan ndyizo ra.

¹⁵Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndyehe ndo, zacuenda ndo sii ndo

sihin yusa i siya ra fariseo ta ra Herodes.

¹⁶Ta i natuhun tahan ra i casi ra Jesús, ta i catyi ra: Cahan ra tacuan vatyí ñahñi pan ndyizo yo. Tacuan i sica iñi ra cuan vatyí ñá cutuñi iñi ra tuhun i cahan ra Jesús sa cuenda yusa i siya cuan. Ñá cutuñi iñi ra vatyí cahan ra Jesús minoo cuhva vatyí cua zacuenda ra sii ra sihin cuhva zacuaha ra fariseo ta ra Herodes.

¹⁷I sito ra Jesús sa natuhun tahan ra, ta i catyi ra: ¿Ñacu sica xaan iñi ndo sa ña ndyizo ndo pan? ¿Atu ña cutuñi iñi ndo? ¿Atu tañaha ca ñihi ndo cuhva?

¹⁸¿Atu ña ndyehe ndo sihin siti nuu ndo, ta ña siñi ndo sihin zoho ndo? ¿Atu ña nacohon iñi ndo?

¹⁹Quivi i sehi sa ohon tahan pan i sasi ohon mil rayii, ¿ta yozo tahan tyica si i naquihin ndo? Ta i catyi ra: Usi uu tahan.

²⁰Ta i catyi ra Jesús: Ta sa i sehi sa usa tahan pan i sasi cumi mil ñiyivi, ¿yozo tahan tyica i situ i naquihin ndo? Ta i catyi ra: Usa tahan.

²¹Ta i catyi ra Jesús: ¿Ñacu ña cutuñi iñi ndo?

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra cuaa ñuu Betsaida

²²I saa ra Jesús ñuu Betsaida. Ta i sindyaca ñiyivi sii minoo ra cuaa nu ndyaa ra. Ta i sica xaan ñu tumañi iñi sa tyizo ra ndaha ra sii ra cuaa cuan.

²³Ta i tiin ra Jesús ndaha ra, ta i sahan ra sihin ra ndya yuñuu. Ta i tyaa ra Jesús zii ra nuu ra cuaa cuan, ta i tyizo ra ndaha ra ziqui

ra. Ta i ndaca tuhun ra sii ra tatu sa cuu ndyehe ra zuhva.

²⁴Ta i ndyehe ra cuaa cuan, ta i catyi ra: Ndyehi ñiyivi. Tañi caa yutu caa ñu. Ta sica ñu.

²⁵Ta i tyizo tucu ra Jesús inga saha ndaha ra nuu ra, ta i nduvaha ra. Sa nandyehé vaha ra tandihi.

²⁶Tacuan ta i natasi ra Jesús sii ra ndya vehe ra, ta i catyi ra: Ma quihvun sisi ñuu. Ta ma nacatyun sihin ñiyivi.

**Nacatyí ra Pedro vatyí ra Jesús
cuu ra cua zacacu sii ñiyivi**

²⁷Tacuan ta cuahan ra Jesús sihin ra i casi ra tandihi ñuu ndyihí nu cu si Cesarea de Filipo. Ta ityi cuahan ra i ndaca tuhun ra Jesús sii ra ta catyi ra: ¿Yoo ra cui catyi ñiyivi?

²⁸Ta i catyi ra i casi ra: Iyo ñiyivi catyi vatyí minoo ra i nandoto cuun tañi ra Juan, ra i zacoo ndutyá a minoo ra profeta. Ta catyi inga ñiyivi vatyí ra Elías cuun.

²⁹Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra: Ta maa ndo, ¿yoo ra cui catyi maa ndo? Ta i catyi ra Pedro: Yoho cuu ra Cristo, ra i tasi ra Ndyoo vatyí cua zacacun sii ndi.

³⁰Ta i catyi ra Jesús sihin ra vatyí ma nacatyí ra sihin ñiyivi.

Zacoto ra Jesús cuhva cua cuu ra

³¹Ta i quisaha zacuaha ra Jesús sii ra i casi ra vatyí cua ndyehe xaan ra i quisi ndya gloria tundoho. Ta ra mandoñi, ta ra zutu nahnu, ta ra maestro cuenda ley cua cuxaan xaan ra sihin ra. Ta cua cahñi ra sii ra. Ta sa cu uñi quivi, cua nandoto tucu ra.

³²Ta tandihi cuhva cuan casi xaan i nacatyí ra Jesús sihin ra. Tacuan ta i tava ra Pedro sii ra ndya zava, ta ñihi xaan i cahan ra Pedro sihin ra Jesús, ta catyi ra: Ña vaha cua tahan si suun cuhva sa cohon ña.

³³Ta i nandyehé ra Jesús nu yucu inga ra i casi ra. Ta xaan xaan i cahan ra sihin ra Pedro, ta catyi ra: Ma cahan con tacuan vatyí cohon tañi cahan cuihna. Ña sica iñun cuhva sica iñi ra Ndyoo. Sica iñun cuhva sica iñi ñiyivi.

³⁴Tacuan ta i cana ra Jesús sii ra i casi ra ta sii inga ñiyivi. Ta i catyi ra: Tatu iyo ra cuñi ra cundyico ra sii, nazama ra cuhva iyo ra. Ta ma zacahnu xaan ra sii ra. Ta nandyehé ra tundoho sa cuenda mi. Ta nazavaha ra cuhva zavehi.

³⁵Tatu ña cuñi ñiyivi sa cuu ñu sa cuenda Tuhun Ndyoo, cua cuu ñu, ta cua cuhun ñu andyaya. Ta ma cundito ñu sihin ra Ndyoo. Zoco tatu cua cuu ñiyivi sa cuenda mi a sa cuenda Tuhun Ndyoo, cua cundito ñu sihin ra Ndyoo.

³⁶¿Ñaa sa ñihi ñiyivi sa zahacanaa ñu tandihi sa iyo ñuu ñiyivi ta quivi cua cuu ñu ndaha cua naa ñi ñu?

³⁷¿Ta yozo caa cuu tyiyahvi ñiyivi ta ñihi tahvi añima ñu?

³⁸Tatu iyo ra cahan nuu sa cuenda mi a sa cuenda Tuhun Ndyoo nuu ñiyivi iyo cuatyí ya, tacuan tucu cua cucahan nuí sii ra. Vatyí yuhvi, ra i quisi ndya gloria cui, ta cua quisi tuqui sihin ángel. Ta cua ndyehe ñiyivi vatyí cahnu xaan cuu Zutí.

9 Ndisa cuii sa quehin sihin ndo vatyí iyo ñu yucu ihya ma

cuu ñu ndya cua ndyehe ñu cuhva cundyaca ñaha ra Ndyoo vatyi iyo xaan cuhva sii ra Ndyoo.

Cuhva i zama ra Ndyoo cuhva caa ra Jesús minoo saha

²Sa yaha iñu quivi ta cuahan ra Jesús sihin ra Pedro, ta ra Jacobo ta ra Juan ndya minoo yucu zucu xaan. Ta yucuan i zama cuhva caa ra Jesús nu yucu ra sihin ra.

³Zahma ra xiño xaan i nduu si ta cui si xaan si tañi nieve. Yoñi numinoo ñiyivi cuu zanducuisi zahma tañi i nducuisi zahma ra Jesús.

⁴Ta i ndyehe ra i casi ra Jesús sii ra Elías ta ra Moisés. Ra zacuaha Tuhun Ndyoo ta sa naha cuu nduu tahan ra cuan. I quisi ra ndya gloria. Ta i natuhun ra sihin ra Jesús yucuan.

⁵Ta i catyi ra Pedro sihin ra Jesús: Maestro, vaha xaan yucu yo ihya. Nazavaha ndi uñi tahan vehe tyiyahva; minoo cuenda moo, ta minoo cuenda ra Moisés, ta inga si cuenda ra Elías.

⁶Yuhu xaan tandihi uñi tahan ra i casi ra Jesús. Ta yucuan cuenda i cahan ra Pedro tacuan vatyi ñá sito ra ñaa sa cahan ra.

⁷Ta ziqui i quisi minoo vico. Ta ndaha tyazi si sii tandihi ra. Ta i cahan minoo sa cahan sisi vico cuan. Ta catyi si: Ra ihya cuu zehi. Cuñi xein sii ra. Tyaa ndo yahvi sa cahan ra.

⁸Ta zuun ñi caa cuhva cuan i nandyehe ra i casi ra Jesús siconduu nu yucu ra. Ta ñá ndyehe ca ra sii ra Moisés ta nu ra Elías. Maa tuhun ñi ca ra Jesús nandyaa sihin ra.

⁹Ta cuhva sa cua noo ra yucu cuan i catyi ra Jesús sihin ra vatyi ma nacatyi ra nu sihin minoo ñiyivi sa ndyehe ra ndya cua saa quivi cua nandoto tucu ra i quisi ndya gloria sisi sa i sihi ra.

¹⁰Ta i sicumi xehe ra tuhun cuan, zoco i nducu tuhun tahan xaan ra: ¿Yozo caa cuu nandoto ñiyivi tatu sa i sihi ñu?

¹¹Ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús ta catyi ra: ¿Ñacu catyi ra maestro cuenda ley vatyi xihna ca ra Elías cua quisi ta ziqui ra Cristo?

¹²Ta i catyi ra Jesús: Ndisa cuii, xihna ca ra Elías i quisi, ta i zanduvaha ra tandihi tyiño vatyi cua quisi ra Cristo. Ta ¿ñaacatyi Tuhun Ndyoo sa cuenda ra i quisi ndya gloria? Catyi si vatyi cua ndyehe xaan ra tundoho ta ma tyaa ñiyivi yahvi sii ra.

¹³Yuhvi catyi sihin ndo vatyi ra Elías sa i quisi ra, ta i zavaha ñu tandihi sa cuñi maa ñu sihin ra. Tañi catyi Tuhun Ndyoo, ta tacuan i cuu si.

I zanduvaha ra Jesús sii minoo ra luhlu sa ñoho vatyi cuihna

¹⁴Ta cuee ca i ndisi tucu ra Jesús nu yucu zuhva ca ra i casi ra. Nandyaa ra cuan zava mahñu. Ta yucu cuaha xaan ñiyivi siconduu cuii ñu sii ra. Ta natuhun tahan ra maestro cuenda ley sihin ra.

¹⁵Ta sa i nandyehe ñiyivi sii ra Jesús, iyo xaan i cuñi ñu. Ta i sino xaan ñu ta i zatahan ñu sii ra.

¹⁶Tacuan ta i ndaca tuhun ra Jesús: ¿Ñaa tuhun natuhun xaan ndo?

¹⁷Ta i nacahan minoo ra nandyaa yucuan. Ta i catyi ra: Maestro, vasi

ndyaque minoo zehi. Ñoho tatyí cuihna sii ra. Ta ña saha si cahan ra.

¹⁸Ta ndya vaha cuii ñi cuhva nduxaan si sii ra. Ta zanduva si sii ra nu ñuhu. Ta saa tiñi yuhu ra. Ta sasi quihñi noho ra. Ta ndaha ndurutu ra. Ta yucuan cuenda cuehe xaan ra. Ta sa catyí vatyí tava ra i casun sii si. Zoco ñá cuu sii ra.

¹⁹Ta i catyí ra Jesús sihin tandihi ñiyivi: Ndoho cuu ñiyivi ña sino iñi. ¿Yozo tahan ca quivi cua ndoi sihin ndo ta ziqui cua sino iñi ndo? Sa naha xaan i cundyee iñi sihin ndo. Ta ndyaca ndo sii ra luhlu ña.

²⁰I sindyaca ra sii ra, ta i ndyehe tatyí cuihna cuan sii ra Jesús. Ta i nduxaan si sii ra luhlu cuan. Ta i nduva ra nu ñuhu. Sicutuu ra. Zañihi ra. Ta saa tiñi yuhu ra.

²¹I ndaca tuhun ra Jesús sii zutu ra luhlu cuan: ¿Sa yozo tahan cuiya sa tahan ra tacuan? Ta i catyí zutu ra: Ndyá ta luhlu ra.

²²Ta cuaha xaan saha cañi ñuhu si sii ra nu ñuhu a si ndutyá vatyí cuñi si cahñi si sii ra. Tatu cuu zanduvohon sii ra cundahvi iñun sii ndi, ta tyindyeun sii ndi.

²³Ta i catyí ra Jesús sihin ra: Cuu zanduvehi sii ra tatu cuu sino iñun vatyí cuu sii vatyí zavaha ra Ndyoo ñaa sa sica ñiyivi sino iñi sii ra.

²⁴Ta i cana saa zutu ra luhlu cuan ta catyí ra: ¡Sino iñi, ta tyindyeun sii, cuhva sino ca iñi!

²⁵I ndyehe ra Jesús vatyí cuaha xaan ñiyivi cua titahan, ta xaan xaan i cahan ra Jesús sihin tatyí cuihna cuan, ta catyí ra: Yoho cuihna zañehe sii ñiyivi, cuihna zazoho sii ñiyivi, yuhvi catyí vatyí

quiton. Zañon sii ra luhlu ya. Ta ma ndihvi con sii ra.

²⁶I sacú saa tatyí cuihna cuan, ta i zacuñaá si sii ra luhlu cuan, ta i quita si. Tañi ra sihi nduu ra. Ta i catyí cuaha xaan ñiyivi vatyí sa sihi ra.

²⁷Zoco i tiñn ra Jesús ndaha ra, ta i cañihi ra sii ra, ta i nduvita ra.

²⁸Ta ziqui i quihvi ra Jesús minoo vehe, ta i ndaca tuhun xehe ra i casi ra sii ra: ¿Ñacu ñá cuu tava nduhvi tatyí cuihna cuan?

²⁹Ta i catyí ra Jesús sihin ra: Cuu zacuu ndo tatu coo ndyitya ndo ta cahan ndo sihin ra Ndyoo.

I zacoto tucu ra Jesús inga saha cuhva cua cuu ra

³⁰Ta i quita ra yucuan, ta i yaha ra nu cu si Galilea. Ta ñá cuñi ra Jesús sa coto numinoo ñiyivi nu cuahan ra.

³¹I zacuaha ra sii ra i casi ra, ta catyí ra sihin ra: Cua xico minoo ra sii ii, ra i quisi ndya gloria. Ta cua tiñn ñiyivi sii. Ta cua cahñi ñu sii. Ta sa cu uñi quivi cua nandoto tuqui.

³²Zoco ñá nacoto ra sa cahan ra Jesús, ta ñá ndaca tuhun ra vatyí cahan nuu ra.

¿Yoo ra cuu ra ñiñi ca?

³³Tacuan ta ziqui i saa ra Jesús ñuu Capernaum. Ta sa ñoho ra minoo vehe, ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra i casi ra ta catyí ra: ¿Ñaa tuhun natuhun xaan ndo ityi i quisi yo?

³⁴Zoco taxi cuii ñi i nduu ra. Ta i cucahan nuu ra vatyí i natuhun tahan ra ityi i quisi ra yoo ra cuu ra ñiñi ca sii ra.

³⁵Ta i sicundyaa ra Jesús, ta i cana ra sii tandihi sa usi uu tahan ra i casi ra, ta i catyi ra: Tatu iyo minoo ra cuñi ra cuu ra ra ñiñi ca, vaha ca ma zacahnu ra sii ra. Natyindyee ra sii inga ñiyivi.

³⁶Ta ziqui i quihin ra Jesús sii minoo ra luhlu, ta i tyihi ra sii ra mahñu ñiyivi, ta i sicunumi ra sii ra, ta catyi ra:

³⁷Tatu zavaha ñiyivi sa vaha sihin minoo ra luhlu sa cuenda mi, tañi sa zavaha ñu sa vaha sihin mi cuu si. Ta tatu zavaha ñiyivi sa vaha sihin mi, zavaha ñu sa vaha sihin Zuti.

Tatu ña cahan ñiyivi ndya vaha ñi sii yo, tyindyee ñu sii yo cuhva cuan

³⁸Ta ziqui i catyi ra Juan: Maestro, i ndyehe ndi minoo ra tava ra taty cuihna sihin zivi moo, zoco yivi ra tahan ndi cuu ra. Ta i catyi maa ndi vatyi ma zavaha ra sa tacuan.

³⁹Ta i catyi ra Jesús: Ña vaha sa ñá saha ndo. Vaha tatu cua cutyíño ra zivi; ma cuu tucu cahan ra sa ndya vaha ñi ziqui.

⁴⁰Vatyi tatu ma cahan ñiyivi ndya vaha ñi ziqui yo, tyindyee ñu sii yo.

⁴¹Tatu cuhva ñiyivi ndutya cohon ndo vatyi i tasi ra Ndyoo sii, ta ra i casi cuu maa ndo, catyi vatyi cua tyiyahvi Ndyoo sii ñu.

⁴²Yoo ra cua zañaha sii minoo ra luhlu tañi ra luhlu ya cuhva zavaha ra sa ña vaha ta ma cundyico ca ra sii, vaha ca tatu sa i sihñi ñiyivi zucu ra cuan sihin minoo yuu yozo vee xaan ta zavita ñu sii ra sisi tyañuhu vatyi ca.

⁴³Tatu cuñun zavohon sa ña vaha sihin ndohon, cahndya ndaxun sii

si vatyi vaha ca cuhun gloria sihin minoo ñi ndohon ta ma cuhun sihin nduu tahan ndohon andyaya sisi ñuhu sa ma ndahva

⁴⁴nu ña sihi tindacu sasi sii ñiyivi ta nu cayu ñuhu tandihi cuii tyiemvu.

⁴⁵Tatu cuñun zavohon sa ña vaha sihin sohon, cahndya ndaxi tucun sii si cuan vatyi vaha ca cuhun gloria sihin ii siyo ñi sohon, ta ma cuhun sihin nduu tahan sohon andyaya sisi ñuhu sa ma ndahva

⁴⁶nu ña sihi tindacu sasi sii ñiyivi, ta nu cayu ñuhu tandihi cuii tyiemvu.

⁴⁷Ta tatu cuñun ndyehun sa ña vaha sihin siti nuun, tavon sii si vatyi vaha ca cua quihvun sihin minoo ñi siti nuun nu ndyaca ñaha ra Ndyoo, ta ma cuhun sihin nduu tahan siti nuun andyaya

⁴⁸nu ña sihi tindacu sasi sii ñiyivi, ta nu cayu ñuhu tandihi tyiemvu.

⁴⁹Zoco ñiyivi ndyico sii, cua nduvaha aña ñu tañi ñiñi vaha vatyi cua tahan ñu tundoho ihya ñuu ñiyivi sa cuenda mi. Ta tundoho cuan, tañi ñuhu cuu si vatyi sito xaan ñu tundoho. (Ta tacuan cua nduvaha aña ñu.)

⁵⁰Vaha xaan cuu ñiñi, zoco ¿yozo caa cutyíño ñiyivi sii si tatu ña uhva ca si? Tañi ñiñi vaha cua cuu maa ndo tatu vaha cua zavaha ndo sihin inga ñiyivi.

Cuhva i zacuaha ra Jesús vatyi ña vaha cua zandoo minoo ra ñazihí ra

10 I quita ra Jesús ñuu Capernaum, ta cuahan ra nu cu si Judea inga siyo yuu Jordán. Yucuan, cuaha xaan ñiyivi i titahan

nu ndyaa ra, ta inga saha i zacuahra ra sii ñu tañi cuhva sa tuhva ra.

²Ta ziqui i quisi ra fariseo nu ndyaa ra Jesús, ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús ta catyi ra: ¿Atu iyo ley sa zandoo minoo rayii sii ñazihí ra? Tacuan cahan ra vatyí cuñi ra fariseo tyaa ra cuatyí sata ra Jesús.

³Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra: ¿Ñaa sa i catyi ra Moisés?

⁴Ta i catyi ra fariseo: Saha ra Moisés cuhva sa sino minoo tutu, ta ziqui cuu zandoo ra sii ña sihin ley.

⁵Ta i catyi ra Jesús sihin ra: I saha ra Moisés ley cuan sii ndo vatyí ñihi xaan iñi ndo.

⁶Zoco sa xihna ñi i zavaha ra Ndyoo tandihí sa iyo ñuu ñiyivi, ta i zavaha ra minoo rayii ta minoo ñaha.

⁷Ta yucuan cuenda cua zandoo rayii sii zutu ra ta sii zihí ra, ta cua cu-iin ra sihin ñazihí ra.

⁸Sa nduu tahan ñu cua nduu ñu tañi minoo ñi. Cuhva sa ndyehe ra Ndyoo sii ñu, minoo ñi ñiyivi cuu ñu.

⁹Cuu, ña vaha zandoo rayii sii ñazihí ra. Nu maa ña ta ma zandoo ña sii maa ra vatyí ra Ndyoo i zandu-iin ra sii ñu.

¹⁰Ta sisi vehe i ndaca tuhun ra i casi ra Jesús sii ra ñaa tuhun cuu si cuan.

¹¹Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ra zandoo sii ñazihí ra ta quihin ra inga ñaha, yucuan cuu ra iyo cuatyí vatyí ña ndoo zavaha ra sihin ñazihí ra.

¹²Tacuan tucu ñaha zandoo sii yii ña ta cuhun ña sihin inga rayii, iyo cuatyí ña vatyí ña ndoo zavaha ña.

Cuhva i zoco ñaha ra Jesús sii sa ndyihí

¹³Tacuan ta ziqui i quisi ndyaca ñiyivi sii sa ndyihí nu ndyaa ra

Jesús vatyí cua tyizo ra ndaha ra sii si ta cahan ra sihin ra Ndyoo. Ta i catyi ra i casi ra Jesús sihin ñiyivi cuan vatyí ma quisi ñu.

¹⁴Ta i ndyehe ra Jesús, ta i cuxaan ra ta catyi ra: Ma cahan ndo. Naquisi ndyaca maa ñu sii sa ndyihí sii, vatyí tatu cuñi ñiyivi sa cua cundyaca ñaha ra Ndyoo sii ñu, cua sino iñi ñu sii, tañi sino iñi sa ndyihí ya.

¹⁵Ndisa cuii sa quehin vatyí ñiyivi ña sino iñi tañi sino iñi sa ndyihí ya, ña saha ñu sa cundyaca ñaha ra Ndyoo sii ñu.

¹⁶Ta i quihin ra sii sa ndyihí, ta i tyizo ra ndaha ra sii minoo minoo si. Ta i catyi ra: Nacuhva ra Ndyoo sa vaha sii ndo.

Cuhva i cahan minoo ra yoco, cuca sihin ra Jesús

¹⁷Ta sa quita ra Jesús, ta i quisi minoo ra. Sino xaan ra, ta i sicuñiñi siti ra nuu ra Jesús. Ta i ndaca tuhun ra sii ra: Maestro, vaha xaan ra cuun. ¿Ñaa sa cua zavehi, ta ñihi tahvi añime gloria?

¹⁸Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Ñacu catyun vatyí vaha xaan ra cui? Minoo tuhun ñi ra vaha iyo, ra Ndyoo.

¹⁹Sa siton tandihí ley ra Ndyoo: Ma cuhun minoo ñaha tatu yivi ñazihun cuu. Ma cahñun ñiyivi. Ma cohon cuendu sata ñiyivi. Ma zandavi ñohon sii ñiyivi. Tyoon yahvi sii zutun ta sii zihun.

²⁰Ta ra cuan i nacahan ra: Tacuan iyo mi ndya ta luhli. Catyi ra.

²¹Ta i cuñi xaan ra Jesús sii ra ta catyi ra: Cumañi minoo ñi ca cuhva suun. Cuahan ta xicon tandihí sa

iyo suun, ta cuhvon xuhun cuan sii ñiyivi ndahvi. Ta ma cumañi si suun nu cua soon gloria. Ta ziqui quisi cundyicon sii.

²²Ta sa siñi ra cuan cuhva cuan ta i nducuihya xaan iñi ra ta cuahan ra vatyí cuca xaan ra (ta ñá cuñi ra sa zanaa ra xuhun ra).

²³Ta i nandyehé ra Jesús siconduu nu yucu ñiyivi ndyico sii ra ta catyi ra: Yii xaan ta cuu quihvi ñiyivi cuca nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.

²⁴Ta iyo xaan i cuñi ñu sihin cuhva cahan ra Jesús. Ta i catyi tucu ra Jesús sihin ñu: Zehe luhli, yii xaan cua quihvi minoo ra iyo xaan ndaha tyiño nu ndyaca ñaha ra Ndyoo vatyí sica iñi ra vatyí cua tyindyee ndaha tyiño ra sii ra ta cua cuu quihvi ra.

²⁵Yii ca quihvi minoo ra cuca nu ndyaca ñaha ra Ndyoo ta ziqui ca minoo camello yaha ti xuu minoo yicui ticui.

²⁶Ta sa siñi ñu cuan cuhva cuan ta iyo xaan i cuñi ñu. Ta i natuhun tahan ñu. Ta i ndaca tuhun ñu sii ra Jesús: ¿Yoo ñiyivi cua cacu ta ma cahun ñu andyaya?

²⁷Ta i ndyehé ra Jesús sii ñu ta catyi ra: Ma cuu zavaha ñiyivi cuhva cuan, zoco Ndyoo cuu zavaha ra vatyí Ndyoo ñahñi sa yii nuu ra.

²⁸Ta ziqui i catyi ra Pedro: Tata, nduhvi sa zandoo ndi tandihí ndaha tyiño ndi, ta ndyico ndi suun.

²⁹Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndisa cuii sa quehin sihin ndo vatyí ra zandoo vehe ra, a yañi ra, a cuhva ra, a zutu ra, a zihí ra, a ñazihí ra, a ñuhu ra sa cuenda mi ta sa cuenda Tuhun Ndyoo

³⁰cua ñihi ra cuaha xaan ca ihya ñuu ñiyivi tañi minoo ziendu ca vehe ra, ta yañi ra, ta cuhva ra, ta zihí ra, ta zehe ra, ta ñuhu ra vazú cua tahan ra tundoho. Zoco inga ñuu ñiyivi cua cundito ra tandihí cuii tyiemvu.

³¹Ta cuaha xaan ñiyivi ñiñi vityi, yivi ñiyivi ñiñi cua cuu ñu. Ta ñiyivi ña ñiñi, cua nduu ñu ñiyivi ñiñi xaan.

Nacatyí ra Jesús inga saha vatyí cua cahñi ñiyivi sii ra

³²Tacuan ta ziqui cuahan ra ityi ñuu Jerusalén. Ityi nuu iñi ra Jesús, ta ityi sata vasi ra i casi ra, ta iyo xaan cuñi ra. Ta ñiyivi ndihí sihin ra, yuhu xaan ñu. Tacuan ta i cana ra Jesús sii sa usi uu tahan ra ndya zava, ta i nacatyí ra sihin ra tandihí cuhva sa cua cuu sii ra.

³³Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndyehé ndo vatyí sa cuahan yo ityi ñuu Jerusalén nu cua xico tuhun ñiyivi sii ra i quisi ndya gloria. Ta cua tiin ra zutu nahnu ta ra maestro cuenda ley sii ra. Ta cua catyi ra cuan vatyí cua cuu ra. Ta cua cuhva ra sii ra sii ñiyivi sa yivi ñiyivi hebreo cuu.

³⁴Ta cua vacu ndyaa ñu sii ra. Ta cua cañi xaan ñu sii ra. Ta cua tyicu zii ñu sii ra. Ta cua cahñi ñu sii ra. Zoco sa cu uñi quivi ta cua nandoto tucu ra sisi sa i sihi ra.

I sica ra Jacobo ta ra Juan minoo tumañi iñi sii ra Jesús

³⁵Ta ziqui i tuhva ra Jacobo ta ra Juan nu ndyaa ra Jesús. Zehe ra Zebedeo cuu sii nduu tahan ra. Ta i catyi ra: Maestro, cuñi ndi zavohon minoo tumañi iñi sa sica ndi suun.

³⁶Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra ta catyi ra: ¿Ñaa sa cuñi ndo zavehi?

³⁷Ta i catyi ra: Cuhvon vatyi quivi cua cundyaca ñohon ta cua cundyaa maa ndi suhun. Minoo ndi siyo cuohon ta minoo ndi siyo zatyun.

³⁸Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ña sito ndo ñaa sa sica ndo. ¿Atu cundye ndoho ndyehe ndo tundoho tañi tundoho cua ndyehe mi?

³⁹Ta i catyi ra: Cundye iñi ndi. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndisa cuii cua ndyehi tundoho, ta cua ndyehe ndo tundoho sa cuenda mi.

⁴⁰Zoco sa cundyaa ndo siyo cuehi ta siyo zaty, ña tahan si sa yuhvi cuhva. Maa ra Ndyoo cua catyi yoo ra cua ñihi ndatu cuan.

⁴¹Ta sa siñi inga sa usi tahan ra i casi ra Jesús, ta i cuxaan ra sihin ra Jacobo ta ra Juan.

⁴²Ta i cana ra Jesús sii ra ta catyi ra: Sa sito maa ndo cuhva ndyaca ñaha ñiyivi ñuu ñiyivi. Iyo ra cu nuu, ta zacoto ra sii tandihí ñiyivi vaty ndyaca ñaha ra sii ñu.

⁴³Zoco ña tacuan cuu si sa cuenda ndoho. Zama si cuhva. Tatu cuñi minoo ra cuu ra ra cahnu, natyindyee ra sii ra tahan ra.

⁴⁴Ta yoo ra cuñi sa cuu ra minoo ra cahnu ityi nuu ra Ndyoo, nanduu ra muzu sii tandihí ndo.

⁴⁵Vaty cuhva ndya ra i quisi ndya gloria, ta ña vasi ra sa vaty tyindyee ñiyivi sii ra. Vasi ra sa tyindyee ra sii ñiyivi. Tacuan iyo ra. Ta yucuan cuenda cua cuu ra sa cuenda ñiyivi, ta ziqui cuu quihvi ñu gloria.

I zanduvaha ra Jesús sii minoo ra cuaa, ra nañi Bartimeo

⁴⁶I saa ra Jesús ñuu Jericó, ta cuhva sa cua quita tucu ra ñuu cuan sihin ra i casi ra ta i sindyico cuaha xaan ñiyivi sii ra. Ta minoo ra cuaa, ra nañi Bartimeo, zehe ra Timeo, ndyaa ra ityi vaty caya ra.

⁴⁷Ta sa sito ra vaty ra Jesús, ra ñuu Nazaret, cua yaha ityi cuan ta i cana saa ra ta catyi ra: ¡Jesús, yoho cuu ñiyivi sii ra rey David, cundahvi iñun sii!

⁴⁸Cuaha xaan ñiyivi catyi sihin ra nacutaxi ra, zoco ñihi ca nduu ra cana saa ra, ta catyi ra: ¡Yoho ñiyivi ra David, cundahvi iñun sii!

⁴⁹Tacuan ta i sicuñi ra Jesús ta i catyi ra: Cana ndo sii ra. Ta i cana ñu sii ra cuaa ta catyi ñu: Zanduzii iñun, ta nduviton vaty cana ra Jesús suun.

⁵⁰Ta ta sica cuii ñi i nduvita ra, ta i zandoo ihno ra zahma ndisi ra. Ta i tuhva ra sii ra Jesús.

⁵¹Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra: ¿Ñaa sa cuñun zavehi suhun? Ta i catyi ra cuaa cuan: Maestro, cuñi zanduvohon nui.

⁵²I catyi ra Jesús sihin ra: Sa cuu cuhun. Sa nduvohon vaty i sino iñun. Ta zuun ñi caa cuhva cuan ndaha nandyehé ñi ra cuaa cuan. Ta cuahan ra sihin ra Jesús.

Cuhva i quihvi ra Jesús ñuu Jerusalén

11 Ta sa saa ra yaty ñi ñuu Jerusalén nu ndyaa ñuu Betfagé ta ñuu Betania vaty ñi yucu sa nañi Olivos, ta i tasi ra Jesús sii uu tahan ra i casi ra.

²Ta i catyi ra: Cuahan ndo ñuu ndyaa yatyí ñi ya sa ndoo ñi. Tatu saa ndo cua ndyehe ndo minoo burro, nuhñi ti, quití ta yoñi ca maa cozo. Ndasi ndo sii ti, ta quisi ndo sihin ti.

³Tatu iyo ñiyivi ndaca tuhun sii ndo ñaa sa ndyicuu ndo ta catyi ndo: “Cuñi ra cu nuu sii yo sii ti, ta tañi ca cua quisi nuhu ti.”

⁴Ta cuahan ra, ta i nañihi ra burro cuan. Nuhñi ti ityi, yatyí ñi yuvehe. Ta i ndasi ra sii ti.

⁵Ta i catyi ra yucu yucuan sihin ra: ¿Ñaa sa ndyicuu ndo? ¿Ñacu ndasi ndo burro ña?

⁶Tacuan ta i nacatyí ra cuhva sa catyi ra Jesús sihin ra. Ta i saha ñiyivi sa cuhun ra sihin burro cuan.

⁷I sindyaca ra sii ti nu ndyaa ra Jesús, ta i tyizo ra zahma ra sata ti, ta ziqui i sicozo ra Jesús sii ti.

⁸Ta cuaha xaan ñiyivi i saqui ñu zahma ñu ityi. Ta inga ca ñiyivi i sahndya ñu ndaha numa, ta i saqui ñu ityi.

⁹Ta ñu cuahan ityi nuu ra, ta ñu vasi ityi sata ra i cana saa ñu ta catyi ñu: ¡Aleluya! ¡Nazacahnu yo sii ra Ndyoo vatyí vaha xaan cuu ra vasi sa cuenda ra Ndyoo!

¹⁰¡Vaha xaan cua cundyaca ñaha maa ra cuhva i sindyaca ñaha ra rey David, ra i cuu ñiyivi sii yo! ¡Aleluya! ¡Nazacahnu yo sii ra iyo ityi ziqui! Catyi ñu.

¹¹Tacuan i quihvi ra Jesús ñuu Jerusalén. Ta i quihvi ra vehe ñuhu. Ta i ndyehe ra tandihi sa iyo yucuan, ta ziqui cuahan ra ñuu Betania sihin sa usi uu tahan ra i casi ra vatyí sa cua iñi xaan.

Ña zii maa i cuñi ra Jesús sihin minoo yutu ñahñi yucu vixi iñi nuu

¹²Ta inga quivi i quita ra ñuu Betania. Ta i sizoco xaan ra Jesús.

¹³Tacuan ta i ndyehe ra minoo yutu sa nañi higuera sihin ndaha tu. Ta sahan ra i sindyehe ra tatu iñi siti tu, zoco ñá ñihi maa ra ndaha ñi. Maa maa ndaha ñi tu iñi vatyí yivi tyiemvu iyo siti tu cuu si.

¹⁴Ta i catyi ra Jesús sihin yutu cuan: Ma coo ca situn vatyí ma casi ca ñiyivi sii si ndaha cuii ñi. Ta i siñi ra i casi ra sa cahan ra.

Tava ndyizo ra Jesús sii ñiyivi zavaha ndya vaha ñi yuvehe ñuhu cahnu

¹⁵I saa tucu ra Jesús ñuu Jerusalén. Ta sa i quihvi ra vehe ñuhu ta i quisaha tava ndyizo ra sii ñiyivi xico ta ñiyivi zata. Ta i zanduva ihno ra mesa nu nazama ñiyivi xuhun sii inga ñiyivi, ta tacuan tucu tyayu nu xico ñiyivi paloma.

¹⁶Ñá saha ca ra sa cuizo ñiyivi ndaha tyiño sisi vehe ñuhu.

¹⁷Ta i quisaha zacuaha ra Jesús sii ñu ta catyi ra: Catyi Tuhun Ndyoo: “Vehe mi cunañi si vehe nu cahan ñiyivi sihin ra Ndyoo. Ta sa cuenda tandihi cuii ñiyivi ñuu ñiyivi cuu si.” Zoco maa ndo zacuu ndo vehe ra zuhu sii si.

¹⁸I siñi ra zutu nahnu ta ra maestro cuenda ley sa cahan ra. Ta i quisaha nducu ra cuhva cahñi ra sii ra. I yuhu xaan ra sii ra Jesús vatyí iyo xaan i cuñi tandihi ñiyivi sihin tandihi cuhva i zacuaha ra.

¹⁹Zoco sa tyahan cuan, i quita ra Jesús ñuu cuan ta cuahan ra.

Ndaha na-ityi yutu higuera

²⁰Ta inga quivi i yaha ra ñaha ñi, ta i ndyehe ra vatyí sa na-ityi yutu i cahan ra Jesús sihin ndya cuhva ndya yoho tu.

²¹Ta i nacohon iñi ra Pedro, ta catyi ra sihin ra Jesús: Ndyehe Maestro, sa i na-ityi yutu i cohon sihin.

²²Ta i catyi ra Jesús: Sino iñi ndo sii ra Ndyoo.

²³Quehin sa ndisa sihin ndo vatyí yoo ra cua catyi sihin yucu ya: “Cuiñi siyon ihya, ta cua ndihvun sisi tyañuhu.” Tatu sino iñi ra tacuan, tacuan cua cuu si sa ndisa cuii.

²⁴Tyehen catyi vii sihin ndo: Sino iñi ndo sa cua ñihi ndo tandihi sa cua caca ndo sii ra Ndyoo. Ta cua cuhva ra tandihi si sii ndo.

²⁵Tatu sica tahvi ndo sii ra Ndyoo ta iyo cuatyí ndo sihin inga ñiyivi, zanaa ndo iñi ndo cuatyí i zacuu ñu sihin ndo. Ta tacuan tucu ra Ndyoo Zutu yo, ra iyo andivi, cua zandasi ra cuatyí maa ndo.

²⁶Zoco tatu ma zanaa ndo iñi ndo cuatyí i zavaha ñiyivi sihin ndo, tacuan tucu ra Ndyoo Zutu yo, ra iyo ityi ziqui, vatyí ma zandasi ra cuatyí maa ndo.

Iyo xaan cuhva sii ra Jesús

²⁷Inga saha i quisi tucu ra Jesús ñuu Jerusalén. Ta sa quihvi ra vehe ñuhu ta i quisi ra zutu nahnu sihin ra maestro cuenda ley sihin ra mandoñi nu ndyaa ra Jesús.

²⁸Ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús ta catyi ra: ¿Yoo ra i tasi suun vatyí

cua tava ndyizon sii ñiyivi sisi vehe ñuhu ya? ¿Yoo sa saha tuhun suun vatyí cuu zavohon tandihi cuii cuhva ya?

²⁹Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cua ndaca tuhun minoo cuhva sii ndo. Tatu cuu nacatyí ndo, tacuan ta cua nacatyí sihin ndo yoo sa saha cuhva sii mi.

³⁰Ta i catyi ra: ¿Yoo ra i tasi sii ra Juan sa zacoo ndutya ra? ¿Atu i tasi ra Ndyoo sii ra a ñiyivi? Nacatyí ndo.

³¹I quisaha natuhun tahan xehe ra, ta i catyi ra sihin tahan ra: Tatu catyi yo vatyí Ndyoo i tasi sii ra, ta ziqui cua catyi ra Jesús: “¿Ñacu ñá sino iñi ndo?”

³²¿A catyi yo vatyí ñiyivi i tasi sii ra? Catyi ra. Zoco i yuhu ra sii ñiyivi vatyí sa sito ra vatyí tandihi cuii ñiyivi sino iñi ñu vatyí i cahan ra Juan sa cuenda ra Ndyoo.

³³Ta yucuan cuenda i catyi ra sihin ra Jesús: Ña sito ndi. Ta i catyi ra Jesús: Tacuan tucu ii, ma nacatyí yoo ra i saha cuhva ya sii.

Taño ra ña cuñi zatyíño vaha, tacuan iyo ra cua cahñi sii ra Jesús

12 Tacuan ta ziqui i quisaha cahan ra Jesús sihin minoo cuhva ta catyi ra: Sicoo minoo ra i tasi minoo sacu yoho uva. Ta i zavaha ra nu i tava ra ndutya uva ta minoo vehe tyiyahva vatyí cua zacuenda ra sacu ra, ta i saha noo ra sacu ra sii inga ityi ra zatyíño. Ta cuahan ra inga ñuu.

²Ta i saa quivi i sicoo uva cuan. Ta i tasi sito ho si minoo muzu ra vatyí cua caca ra zuhva, cuhva sa tahan si sii patrón ra.

³Ta i tiin ra sii muzu ra cuan, ta i cañi xaan ra sii ra. Ta i natasi ra sii ra. Ta ñá saha ra nu zuhva uva cuan.

⁴Ta i tasi tucu sitoho si sii inga muzu ra. Ta i cañi xaan ra sii ra sihin yuu. I tahvi ra xiñi ra. Ta quiñi xaan i zavaha ra sihin ra.

⁵Ta ziqui i tasi tucu sitoho si sii inga tucu ra. Ta i sañi ra sii ra. Ta i tasi sitoho si cuaha ca muzu minoo minoo ra. Zuhva ra i cañi ra, ta zuhva ra i sañi ra.

⁶Ta iyo minoo tuhun ñi zehe sitoho si, ta cuñi xaan ra sii ra. Ta nu ndihi tuhun i tasi ra sii ra vatyí sica iñi ra: “Cua tyaa ra yahvi sii zehi.”

⁷Ta i catyi ra zatyíño cuan sihin tahan ra: “Ihya cuu ra cua nañihi ndaha tyíño quiyi cua cuu zutu ra. Nacahñi yo sii ra vatyí ndoo maa yo sihin sacu ya.”

⁸I tiin ra sii ra. Ta i sañi ra. Ta i tava ra coño ñuhu ra sata sacu.

⁹Ta i ndaca tuhun ra Jesús ta catyi ra: ¿Yozo caa cua zavaha sitoho ñuhu cuan vityí? Cua cuhun ra, ta cua cahñi ra sii ra zatyíño cuan. Ta cua cuhva noo ra ñuhu cuan sii inga ñiyivi.

¹⁰¿Atu tañaha ca cahvi ndo Tuhun Ndyoo? nu catyi si:

I zavita ihno ñiyivi zandaa vehe sii yuu sa cuñi si cuenda siqui vehe.

Ta vityi, yuu cuan cuu sa ñiñi ca ta ziqui tandihi sa cuenda vehe cuan vatyí tacuan catyi ra Ndyoo.

¹¹Ta vaha xaan cuñi yo sihin cuhva ya.

¹²Ta i nducu ra ndyizo tyíño cuhva tiin ra sii ra Jesús vatyí i siñi ra

cuhva cahan ra Jesús, cuhva iyo maa ra. Zoco i yuhu ra sii ñiyivi. Ta yucuan cuenda i zandoo ra sii ra ta cuahan ra.

Tahan si tyaa yo yahvi sii ra cu tyiño ta sii ra Ndyoo

¹³I tasi ñiyivi sii zuhva ra fariseo ta ra ñoho cuenda ra Herodes vatyí cua zandavi ñaha ra sii ra Jesús, ta cua nducu ra cuhva sihin ñaa minoo cuhva cua cahan ra Jesús ta ziqui cua cuu tyaa ra cuatyí sata ra.

¹⁴I quisi ra cuan ta i catyi ra: Maestro, sito ndi vatyí cohon sa ndisa, ta inuu ndita ñi tyoon yahvi sa cahan inga ñiyivi a cuca ñu a ndahvi ñu. Ndisa cuii zañohon ityi ra Ndyoo. ¿Atu vaha cua tyiyahvi yo xuhun sa sica ra gobierno César, a ña vaha? ¿Atu cua tyiyahvi ndi a ma tyiyahvi ndi?

¹⁵Ta i sito ra Jesús vatyí ña vaha añima ra cuan, ta i catyi ra sihin ra: ¿Ñacu saqui xaan ndo xayu sehi? Quisi ndyaca ndo minoo xuhun vatyí ndyehi.

¹⁶Ta i sindyaca ra sii si. Ta sa ndyehi ra Jesús, ta i catyi ra: ¿Yoo sii nuu ndyaa ya? ¿Ta yoo sii zivi ndyaa ya? Ta i catyi ra: Sii ra gobierno César.

¹⁷Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuhva ndo sii ra gobierno César sa cuu sii ra. Ta cuhva ndo sii ra Ndyoo sa cuu sii ra Ndyoo. Ta iyo xaan i cuñi ra sihin cuhva i cahan ra Jesús.

Ndaca tuhun ra tatu cua nandoto tucu ñiyivi

¹⁸I sahan tucu minoo ityi ra saduceo nu ndyaa ra Jesús. I sica iñi tandihi ra saduceo vatyí ma nandoto tucu ñiyivi, ta yucuan

cuenda i ndaca tuhun ra sii ra Jesús ta catyi ra:

¹⁹Maestro, i tyaa ra Moisés minoo ley vatyí tatu sihi minoo rayíi ta ndoo ndahvi ñazihí ra, ta yoñi zehe ra, natindaha yañi ra sihin ñaha cuan. Ta cua coo zehe ra sihin ña sa cuenda yañi ra, ra i sihi cuan.

²⁰Sicoo usa tahan rayíi sihin yañi ra. I tindaha ra nuu, ta i sihi ra, ta yoñi zehe ra i sicoo.

²¹Ta ziqui i tindaha ra cu uu sihin ñandahvi cuan. Sihi tucu ra cuan. Ta yoñi zehe ra i sicoo. Ta tacuan tucu ra cu uñi.

²²Ta tacuan i tindaha tandihí sa usa tahan ra sihin ñaha cuan. Ta i sihi ra. Ta numinoo ra yoñi zehe ra i sicoo. Ta nu ndihí tuhun, i sihi tucu maa ñaha cuan.

²³¿Yoo ra cua cuu yí ña quivi cua nandoto tucu ñiyivi vatyí ñazihí tandihí sa usa tahan ra i cuu sii ña? Tacuan i catyi ra sihin ra Jesús.

²⁴Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ña sito ndo ñaa sa cahan ndo vatyí ña sito ndo Tuhun ra Ndyoo. Ta ña sito ndo yozo caa iyo cuhva sii ra.

²⁵Quivi cua nandoto ñiyivi i sihi, ma tindaha ca ñu. Ta ma cuhva ca ñu sii zehe ñu sa tindaha ñu. Tañi ángel sa iyo andivi tacuan cua nduu ñu.

²⁶Ta tatu cuñi ndo coto ndo tatu cua nandoto tucu ñiyivi, cuñi si sa nacohon iñi ndo sa i tyaa ra Moisés nu i saha ra cuenda yozo caa i cayu minoo taca iñu. Ta i cahan ra Ndyoo sihin ra sisi tu ta catyi ra: “Yuhvi cui Ndyoo sii ra Abraham ta sii ra Isaac, ta sii ra Jacob.”

²⁷Tacuan i cahan ra Ndyoo vazu sa sihi tandihí ra cuan ta sa naha

vatyi sito ra Ndyoo vatyí ndito ra cuan ta cua nandoto tucu ra. Yivi Ndyoo sii ra ndaha sihi cuii cuu Ndyoo Zutu yo. Ndyoo sii ñiyivi cua cundito tandihí tyiemvu cuu maa ra. Ta zama xaan yuhu ndo vatyí sica iñi ndo vatyí ma nandoto tucu ñiyivi.

Minoo ley ra Ndyoo sa ñiñi ca

²⁸I saa tucu minoo ra maestro cuenda ley, ta i siñi ra sa ndaca tuhun xaan ñiyivi sii ra Jesús, ta i sito ra vatyí vaha xaan i nacahan ra Jesús sihin ñu, ta yucuan cuenda i ndaca tuhun ra sii ra ta catyi ra: ¿Ndya cuu ley ra Ndyoo sa ñiñi ca?

²⁹Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ley sa ñiñi ca sii ra Ndyoo catyi si: “Ndoho ñiyivi hebreo, cuiñi ndo. Ndyoo, ra ndyaca ñaha sii ndo, minoo tuhun ñi ra iyo.

³⁰Ñihi xaan cuñi ndo sii ra Ndyoo Zutu ndo sihin añima ndo. ñn ñi sii ra caca iñi ndo; ñn ñi sihin ra cahan ndo; ñn ñi tyiño ra zatyíño ndo. Ta tacuan cua coto ra vatyí cuñi xaan ndo sii ra.”

³¹Ta catyi ley ra Ndyoo sa cu uu: “Cuñi xaan ndo sii tandihí inga ñiyivi tañi cuñi ndo sii maa ndo.” Ñahñi ca inga ca ley ñiñi ca ta ziqui nduu tahan ley ya.

³²Ta i catyi ra cu maestro cuenda ley cuan sihin ra Jesús: Vaha xaan cohon, Maestro. Ndisa cuun sa cohon vatyí minoo tuhun ñi ra Ndyoo iyo. Ta yoñi inga ca Ndyoo iyo.

³³Ta tatu cuñi ñiyivi sii ra sihin añima ñu, ta zatyíño ñu tyiño ra ta tandihí cuhva cuan ta tatu cuñi ñu sii inga ñiyivi tañi cuñi ñu sii

maa ñu, vaha xaan ca cuu si tacuan. Vaha ca tacuan ta ziqui cuhva zavaha ndi, cuhva sa sahmi ndi mvee ticatyí a ñaa sa saha ndi sa zacahnu ndi sii ra Ndyoo.

³⁴I sito ra Jesús vatyí vaha xaan i nacahan ra maestro cuenda ley, ta i catyí ra Jesús sihin ra: Zuhva ñi ca cumañi suun, ta cua cuu quihvun nu ndyaca ñaha ra Ndyoo. Catyí ra. Ta i yuhu xaan ñiyívi sa ndaca tuhun ca ñu sii ra Jesús.

¿Yoo sii zehe cuu sii ra Cristo?

³⁵I zacuaha ra Jesús sisi vehe ñuhu ta catyí ra: Catyí ra maestro cuenda ley vatyí ra Cristo cuu ñiyívi sii ra rey David, ta ndisa cuu si cuhva cahan ra cuan.

³⁶Zoco zuun ñi maa ra rey David i cahan ta sa naha i zacuu Tatyí Ii. Ta i tyaa ra cuhva cahan ra Ndyoo sihin ra Cristo. Tyehen i tyaa ra David:

Cahan ra Ndyoo sihin ra ndyaca ñaha sii mi, ta catyí ra:
 “Cundyoon siyo cuehi ndya cuhva ndya cua saa quívi cua cuhve cuhva cua zahacanoon sii ñiyívi xaan iñi suun.”

³⁷¿Ta yozo caa cuu cuu ra Cristo ñiyívi ra David tatu zuun ñi maa ra David catyí vatyí ndyaca ñaha ra Cristo sii ra? Tacuan i catyí ra Jesús, ta zii xaan i cuñi tandíhi ñiyívi sa siñi ñu tuhun i cahan ra.

Tyaa ra Jesús cuatyí sata ra maestro cuenda ley

³⁸I zacuaha ra Jesús sii ñiyívi ta catyí ra: Zacuenda vaha ndo sii ndo. Ta ma zacuu ndo cuhva zacuu ra maestro cuenda ley. Tahan xaan iñi

ra quíhi ra zahma nañi vatyí cua nacoto ñiyívi sii ra vatyí ra ñiñi cuu ra. Ta cuhun ra nuyahvi vatyí cuñi xaan ra sa tyaa ñiyívi yahvi sii ra.

³⁹Ta cuñi xaan ra sa cundyaa ra nu ndyaa ñiyívi ñiñi sisi vehe ñuhu. Ta cuñi xaan ra sa cundyaa ra tyayu vaha nu sasi ñiyívi zacahnu vico.

⁴⁰Cuaha ca cua cutuñi ra maestro cuenda ley ta ziqui inga ñiyívi vatyí zuhu ra ndaha tyiño ñu ndahvi. Ta zandavi ñaha ra sii ñiyívi vatyí naha xaan sica tahvi ra sii Ndyoo vatyí cuñi ra sa cua ndyehe ñiyívi, ta cua caca iñi ñu vatyí sito xaan ra sii Ndyoo.

Cuhva i saha minoo ñandahvi xuhun

⁴¹Minoo saha ndyaa ra Jesús sisi vehe ñuhu hebreo yatyí ñi nu ndyaa satu nu quíhvi xuhun. Ta i ndyehe ra vatyí cuaha xaan ñiyívi tyihi xuhun. Ta ra cuca, cuaha xaan i tyihi ra.

⁴²Tacuan ta i saa minoo ñaha ndahvi. Ta i tyihi ña uu tahan xuhun ndyíhi sa cuu ohon zendavu sisi satu cuan vatyí cuñi xaan ña sii ra Ndyoo, ra iyo andívi.

⁴³Ta ziqui i cana ra Jesús sii ra i casi ra ta catyí ra: Ndisa cuii sa quehin. I tyihi ñandahvi cuan cuaha ca xuhun ta ziqui tandíhi ca ra.

⁴⁴Saha maa ra sa ndoo ñi ca sii ra, zoco ñandahvi cuan, ndíhi i saha ñi ca ña xuhun cuita casi ña.

Cuhva i catyí ra Jesús cuhva cua tani vehe ñuhu cahnu

13 Ta i quita ra Jesús vehe ñuhu cuan ta i catyí minoo

ra i casi ra sihin ra: iNdyehe,
Maestro, tyaqui xaan i sino vehe
ñuhu ya! iVaha xaan yuu i sino si!

²Ta i catyi ra Jesús sihin ra:
Ndyehun vehe nahnu ya vatyí cua
tani si, ta tandíhi si cua quítí cuatyí.

Zeña sa cua naa ñuu ñiyívi

³Tacuan ta ziquí cuahan ra yucu
sa nañi Olivos, yucu sa ndyehe
ñiyívi sa ndyaa ñu yuvehe ñuhu. Ta
sa ndyaa ra Jesús yucuan, i ndaca
tuhun xehe ra Pedro ta ra Jacobo ta
ra Juan ta ra Andrés sii ra ta catyi
ra:

⁴Cuhvon cuenda sii ndi. ¿Ñaa
quívi cua cuu sa catyun? ¿Ñaa zeña
cua ndyehe ndi, ta ziquí cua coto
ndi vatyí cua tahan si?

⁵Ta i catyi ra Jesús: Zacuenda ndo
sii ndo coto zandavi ñaha ñiyívi sii
ndo.

⁶Vatyí cuaha xaan ra cua quisi ta
cua catyi ra: “Yuhvi cui Cristo.” Ta
tacuan cua zandavi ñaha ra cuaha
xaan ñiyívi.

⁷Ta cua cuiñi ndo tuhun vatyí
cua coo cuatyí ta cahñi tahan xaan
ñiyívi, zoco ma yuhu ndo. Xihna
ca cua cuu tandíhi cuhva cuan,
cumañi ca sa saa quívi naa ñiyívi.

⁸Cua cahñi tahan minoo ñuu
sihin inga ñuu, ta cua coo cuatyí
ñuu nahnu sihin inga ñuu nahnu.
Cua coo cuaha xaan sa taan, ta cua
coo tama, ta cua yuhu xaan ñiyívi.
Ta tacuan ñi cua quisaha ndyehe
ñiyívi tundoho.

⁹Zacuenda ndo sii ndo vatyí cua
tiin ñiyívi sii ndo, ta cua cuhun ndo
nu yucu ra cu tyiño nahnu. Ta cua
cañi ñiyívi sii ndo sisi vehe ñuhu.
Ta sa cuenda mi cua tasi ra sii ndo

nu ndyaa ra gobernador ta ra rey.
Ta cua ñihi ndo cuhva cahan ndo
tuhun mi nuu ra.

¹⁰Ta ma naa ñuu ñiyívi ndya cua
cuiñi ñiyívi nacahnu ñuu ñiyívi
Tuhun Ndyoo.

¹¹Tatu cundyaca ñiyívi sii ndo nu
ndyaa ra cu tyiño nahnu, ma caca
iñi ndo sa cua cahan ndo. Ta ma
caca xaan iñi ndo. Cahan ndo ñaa
sa cahan ra Ndyoo sihin ndo cuhva
cuan vatyí yívi maa ndo cua cahan.
Tatyí li ra Ndyoo cua cahan.

¹²Cua xico tuhun ñiyívi sii tahan
ñu, ta ziquí cua cahñi ñiyívi sii ñu
cuan. Ta cua xico tuhun zutu ñiyívi
sii zehe ra. Cua cahñi tahan ñiyívi
sihin zutu ñu ta sihin zihí ñu. Ta
cua cuhva ñu sii ñu sii inga ñiyívi
vatyi cahñi ñu sii ñu.

¹³Cua cuxaan tandíhi ñiyívi sihin
maa ndo sa cuenda mi, ta yoo ra
ma cuiñi siyo sii ndya nu cua ndíhi
ñuu ñiyívi, cua cacu ra.

¹⁴Tatu ndyehe ndo minoo sa zatívi
xaan ta quiñi xaan zacuu si, ta
nandyaa si cuan nu ii, cuhva i catyi
ra profeta Daniel, cutuñi iñi ndo
ndoho ra cahvi ihya, tatu ndyehe
ndo sii si cuan, nacono ñiyívi ñoho
Judea, ta naquihvi xehe ñu ndya
yucu.

¹⁵Tatu iyo ra yozo xiñi vehe ra
quívi cuan, ma cuatu ra numaa
iyo ndaha tyiño cuñi ra tava ra sisi
vehe ra.

¹⁶Ta ra ñoho itu ra, ma cunuhu
ra ndya vehe ra sa cua naquihin ra
zahma ra.

¹⁷Ta ndahvi ñu zihí sa ñoho zehe
quívi cuan a tatu iyo zehe ñu sa
tyaxi quívi cuan vatyí cahnu xaan
tundoho cua ndyehe ñu.

¹⁸Ta caca ndo sii ra Ndyoo vatyí ma tahan si cono ndo vico zavi a minoo quívi quitatu ñiyívi

¹⁹vatyí cua coo cuaha xaan tundoho quívi cuan, cuhva ta ndyehe ca ñiyívi ndya i zavaha ra Ndyoo ñuu ñiyívi. Ta ma coo inga ca tundoho sa tacuan ndaha cuii ñi.

²⁰Tatu ma zanduzuhva ra Ndyoo quívi tundoho cuan, yoñi ñiyívi cua cacu. Zoco cua zanduzuhva ca ra sii si sa cuenda ñiyívi i casi ra.

²¹Tatu catyí minoo ra sihin ndo: “Ihya ndyaa ra Cristo a yucuan ndyaa ra”, catyí ra; ma sino iñi ndo.

²²Vatyí cua nduvita cuaha xaan ra zandavi ñaha, ta cua catyí ra vatyí Cristo cuu ra, ta cua catyí ra vatyí cahan ra tuhun saha ra Ndyoo sii ra. Ta cua zavaha ra zeña nahnu ta sa ndyityi ndya cuhva ndya sii ñiyívi i casi ra Ndyoo cua zandavi ñaha ra tatu sa vatyí cuu cuhva cuan, zoco ma cuu.

²³Ndyehe ndo, sa nacatyí tandíhi sihin ndo cuee ca sa tahan si.

Cuhva cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria

²⁴Ta i catyí tucu ra Jesús: Tatu sa yaha ndyehe ñiyívi tundoho cuan ta ziquí ña naha ca ta cua nduñaa ñicandyi, ta ma ndyehe ca yoo.

²⁵Cua nacoyo tiño andívi ndya nu ñuhu, ta ndya cuhva ndya cua canda andívi.

²⁶Tacuan ta ziquí cua ndyehe ñiyívi sii ra i quisi ndya gloria ityí andívi. Cua ndyehe ñu vatyí vasi ra nu vico ta sihin cuaha xaan cuhva. Ta tyaqui xaan caa ra.

²⁷Ta cua tasi ra sii ángel ra ndya tandíhi sa cumi tahan siquí ñuu

ñiyívi, ta cua zatahan ra sii tandíhi ñiyívi i casi ra Ndyoo ndya nacahnu ñuu ñiyívi.

²⁸Vityí coto ndo minoo cuhva iyo yutu higuera ta tandíhi inga yutu. Tatu cua ndyehe ndo sa cua nacoyo ndaha tu ta cua nduyutya tu, tacuan ta sa sito ndo vatyí sa cua nducahñi.

²⁹Ta tacuan tucu tatu sa ndyehe ndo vatyí sa cuu tandíhi tuhun sa quehin sihin ndo ihya, tacuan ta cua coto ndo vatyí sa cua cuyatyí sa cunaa ñuu ñiyívi.

³⁰Sa ndisa catyí sihin ndo vatyí cua cuu cuhva ya cuee ca sa cuu ñiyívi sa iyo vityí.

³¹Yutyí andívi ta ñuhu ñuu ñiyívi cunaa si, zoco tuhun quehin, ma naa si.

³²Zoco yoñi ñiyívi sito ñaa quívi a ñaa cuhva cua cuu si. Nu ángel andívi ta ña sito ra ta nu Zehe ra Ndyoo. Maa tuhun ñi ra Ndyoo Zuti sito.

³³Cuiñi vaha ndo sa quehin; cuyucu listo ndo, ta cahan ndo sihin ra Ndyoo vatyí ña sito ndo ñaa quívi cua cuu si.

³⁴Tañi minoo cuhva sii minoo ra cua cahun nu sica, cuee ca sa quita ra vehe ra saha ra cuenda sii muzu ra. Saha cuenda ra iin iin tyiño zacuu ra. Ta saha ra tyiño sii ra zacuenda yuvehe ra vatyí zacuenda vaha ra. Ta tañi ra cahun nu sica cui.

³⁵Yucuan cuenda cundyaa listo ndo vatyí ña sito ndo ñaa cuhva cua quisi, tañi ña sito muzu cuan ñaa cuhva cua quisi patrón ra, a nu cuu tyahan a maa ñuu a cuhva sacu ndívi a ñaha ñi.

³⁶Cuatu vaha ndo, coto yatyí xaan quisi ta ña ndatu listo ndo.

³⁷Quehin cuhva ya sihin maa ndo ta sihin tandihí cuii ñiyívi: Cuyucu listo ndo.

**Sihñi tahan ra tyiño yozo caa
cua tiin ra sii ra Jesús**

14 Cumañi uu ca quívi ta cua tahan si vico sihi mvee ticatyí, quívi sasi ñiyívi pan ña ndaa. Ta ra zutu nahnu sihin ra maestro cuenda ley nducu ra cuhva yozo caa cua tiin xehe ra sii ra Jesús. Ta cua cahñi ra sii ra.

²Zoco i catyi ra: Ña vaha vityi vatyi iyo vico. Ta coto cahñi tahan ñiyívi sihin yoo.

**I tyozo minoo ñaha azetye
vixi xiñi ra Jesús**

³Ñoho ra Jesús ñuu Betania vehe ra Simón, ra i cuhu cuehe tyahyu. Ta cuhva sa ndyaa ra mesa ta i tuhva minoo ñaha sii ra. Ñaa ña minoo yutyi ñoho azetye vixi. Nañi si nardo, ta yahvi xaan ndyaa si. I tahvi ña yutyi, ta i tyozo ña azetye vixi cuan xiñi ra Jesús.

⁴Ta ñiyívi yucu yucuan i cuxaan ñu sihin ña, ta i nducu tuhun tahan ñu. Ta catyi ñu: ¿Ñacu zatívi ña azetye vixi cuan?

⁵Vaha ca tatu sa i xico ña sii si, ta ñihi ña tañi uu mil peso ta tyindyee ña sii ñiyívi ndahvi. Ta xaan xaan i cahan ñu sihin ña.

⁶Ta i catyi ra Jesús: Zandihí ndo tuhun sihin ña. ¿Ñacu cuyuhu xaan ndo sihin ña? Vaha xaan i zavaha ña sihin.

⁷Tandihí tyiemvu cua coo ñiyívi ndahvi sihin ndo. Ta cua cuu

zavaha ndo sa vaha sihin ñu ñaa quívi cuñi ndo, zoco yuhvi, ma cundyei sihin ndo tandihí tyiemvu.

⁸I zavaha ñaha ya minoo sa vaha. Tañaha ca cua quihvi si ñuhu. Zoco i tyozo ña azetye vixi coño ñuhi cuee ca sa cui ta cuhin nuñaña.

⁹Ndisa cuii sa quehin sihin ndo vatyi vazu ndyacamaa nacatyí ñiyívi Tuhun Ndyoo sihin ñiyívi, zoco cua nacatyí ñu cuhva i zavaha ña ya sihin, ta cua nacohon iñi ñiyívi sii ña. Tacuan i catyi ra Jesús.

Cuhva i xico ra Judas sii ra Jesús

¹⁰Yaha cuan ta ziqui minoo sa usi uu tahan ra i casi ra Jesús, ra sa nañi Judas Iscariote, cuahan ra cua cahan ra sihin ra zutu nahnu vatyi cuñi ra xico ra sii ra Jesús.

¹¹Zii xaan i cuñi ra zutu nahnu sihin sa i catyi ra, ta i catyi ra vatyi cua tyiyahvi ra sii ra. Ta ziqui i quisaha nducu ra Judas cuhva cua cuhva cuenda ra sii ra Jesús sii ra.

I cuxiñi ra Jesús sihin ra i casi ra

¹²Quívi i quisaha vico sa sasi ñiyívi pan ña ndaa ta i sahñi ñu mvee ticatyí vatyi tyaa ñu yahvi sii ra Ndyoo. Ta quívi cuan i ndaca tuhun ra i casi ra Jesús sii ra ta catyi ra: ¿Ndyamaa cuñun vatyi cua zanduvaha ndi nu cua cuxiñun sa cuenda vico ya?

¹³Tacuan ta i tasi ra Jesús sii uu tahan ra ta catyi ra sihin ra: Cuahan ndo ndya ñuu cahnú. Ta yucuan cua nañihi ndo sii minoo ra; ndyizo ra minoo quívi ndutya. Cundyico ndo sii maa ra.

¹⁴Ta nu quihvi ra cahan ndo sihin sitohe vehe cuan ta catyi ndo:

“Catyi ra Maestro: ¿Ndyamaa iyo cuarto nu cua casi ra xita sa cuenda vico ya sihin ra i casi ra?”

¹⁵Ta cua zañaha ra minoo cuarto cahnu ndya ziqui. Sa yaha nduvii si. Yucuan zanduvaha ndo sa cuxiñi yo. Tacuan i catyi ra Jesús sihin ra.

¹⁶Ta cuahan ra cuan ta i saa ra ndya ñuu ta i nañihi ra cuarto cuan tañi cuhva i catyi ra Jesús. Ta i zanduvaha ra sa cuxiñi ra vico zuhun cuan.

¹⁷Ta sa sa cuaa cuan i saa ra Jesús yucuan sihin sa usi uu tahan ra i casi ra.

¹⁸Ta nii ñi sa sasi ra xita i catyi ra Jesús sihin ra: Sa ndisa catyi sihin ndo vatyí minoo ndoho sa sasi sihin ihya, cua xico ra sii. Catyi ra.

¹⁹Ta i nducuihya xaan iñi ra ndihi sihin ra, ta i quisaha ndaca tuhun minoo minoo ra sii ra Jesús: ¿Atu yuhvi cui?

²⁰Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Minoo sa usi uu tahan ndo sa sasi sihin iin ñi coho ya cuu ra.

²¹Cuahan ra i quisi ndya gloria cuhva catyi Tuhun Ndyoo, zoco indahvi ñi cuu ra xico sii! Vaha ca tatu sa ñá cacu ra vatyí cua ndyehe xaan ra tundoho.

²²Ta cuhva sa cuxiñi ra i quihin ra Jesús pan, ta i saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo, ta ziqui i sahnu ra sii si ta saha ra sii si sii ra i casi ra, ta i catyi ra: Quihin ndo sii si ta casi ndo. Ihya cuu tañi coño ñuhi.

²³Tacuan ta i quihin ra minoo vaso ñoho vino, ta i saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo, ta i saha ra sii si sii ra, ta i sihi tandihi ra zuhva zuhva si.

²⁴Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ihya cuu tañi niñi. Cua cati si sa cuenda

cuaaha xaan ñiyivi. Vityi zandaa ra Ndyoo minoo tyiño saa. Cua zandasi ra cuatyí ñiyivi sihin niñi.

²⁵Sa ndisa catyi sihin ndo vatyí ma coho que vino ndya cua cohi sii si minoo cuhva saa nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.

Catyi ra Jesús vatyí cua catyi ra Pedro vatyí ña sito ra sii ra

²⁶I sata tandihi ra minoo yaa Ndyoo, ta ziqui cuahan ra ndya yucu Olivos.

²⁷Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa cuaa vityi tandihi cuii ndo cua zandoo ndo sii. Ta ma cuñi ca ndo cundyico ndo sii, vatyí catyi Tuhun Ndyoo: “Cua cuu ra cu pastor, ta cua quiti cuatyí tandihi cuii mvee ticatyí zono ra.”

²⁸Zoco sa yaha nandote ta cua cuhin yatyí ca ta ziqui maa ndo ndya Galilea.

²⁹Ta ziqui i catyi ra Pedro sihin ra: Vazu zandoo tandihi ca ra ya suun, zoco yuhvi cua cundyique suun.

³⁰Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa ndisa catyi suhun vatyí zuun ñi sa cuaa vityí, cuee ca sa vacu saa ndivi tyahnu uu yuhu ti, cua catyun uñi tahan saha vatyí ña siton sii.

³¹Ta ñihi xaan i cahan ra Pedro ta catyi ra: Vazu cui suhun, zoco ma catyi sa ña site suun. Ta tacuan tucu i cahan tandihi ca ra.

Cahan ra Jesús sihin ra Ndyoo minoo nu yucu yutu tyaqui nu nañi si Getsemaní

³²Tacuan ta ziqui i saa ra Jesús sihin ra i casi ra ndya minoo nu yucu yutu tyaqui nu nañi si Getsemaní, ta i catyi ra sihin ra:

Cundyaa ndo ihya vatyí cuehin cua quehin síhin ra Ndyoo ityi nuu ca.

³³Ta i quihin ra Jesús síi ra Pedro ta ra Jacobo ta ra Juan cuahan síhin ra, ta i quisaha nducuihya xaan ñni ra, ta ndahvi xaan cuñi ra.

³⁴Tacuan ta i catyi ra síhin ra: Cuihya xaan cuñi añime cuhva ndya sa cuñi cui. Ndo ndo ihya ñni ta cundyaa tyacu ndo.

³⁵Ta ziqui cuahan ra Jesús zuhva ca ityi nuu, ta i sicava ndyayu ra nu ñuhu, ta i sica tahvi ra síi ra Ndyoo sa ma ndyehe ra tundoho sa cua cuu síi ra tatu sa vatyí cuu cuhva cuan.

³⁶Ta cuhva sa sica tahvi ra síi ra Ndyoo i catyi ra: Ndyoo Zuti, cuu tandihí suun. Tyindyeyun síi sa ma ndyehi tundoho cuan, zoco ma cuhvon tañi cuñi mi. Nacuu sí tañi cuñi moo.

³⁷Tacuan i catyi ra Jesús, ta ziqui i sahan ra nu yucu ra ndihí síhin ra, ta i ndyehe ra síi ra quixi ra, ta i catyi ra síhin ra Pedro: Simón, ¿a quixun? ¿Ñacu ñá cuu cundyaa tyacu ndo síhin numinoo ora?

³⁸Cutyacu ndo ta cahan ndo síhin ra Ndyoo coto nducu coto ihñi cuihna síi ndo. Cuñi ndo zavaha ndo sa vaha, zoco ña cuu síi ndo sa maa tuhun ñni ndo.

³⁹Tacuan ta i sahan tucu ra Jesús inga saha sa cua cahan ra síhin ra Ndyoo, ta zuun ñni tuhun cuan i cahan ra inga saha.

⁴⁰Ta ziqui i nasaa ra, ta i ndyehe ra síi ra ndihí síhin ra quixi tucu ra vatyí sitatu xaan ra, ta ñá ñihí ra cuhva ñaa sa cua cahan ra síhin ra Jesús.

⁴¹Ta i sahan ra Jesús ta i naquita tucu ra nu yucu ra sa cu uñi saha, ta i catyi ra: ¿Atu quixi ndo? ¿Atu quitatu ndo? Vaha ñni vityi. Sa saa cuhva cua nacuhva ñiyivi síi ra i quisi ndya gloria síi ra iyo cuatyí.

⁴²Ta nduvita ndo. Coho yo. Sa vasi ra xico síi.

Tiin ra síi ra Jesús

⁴³Nu cahan ca ra Jesús, ta i saa ra Judas; minoo sa usi uu tahan ra i casi ra Jesús cuu ra. Ta i quisi cuaha xaan ñiyivi síhin ra. Ñaa ra mityi ta yutu. I tasi ra zutu nahnu ta ra maestro cuenda ley ta ra mandoñi síi ra.

⁴⁴Ra sa xico síi ra Jesús, i saha ra minoo cuhva síi ra cuan, ta catyi ra: Ra cua cohi xiti cuan, yucuan cuu ra tiin ndo. Tiin vaha ndo síi ra, ta quihin ndo síi ra.

⁴⁵Ta i saa ra Judas, ta i tuhva ra síi ra Jesús ta catyi ra: Nacumi suun, Maestro. Ta i síhi ra xiti ra.

⁴⁶Ta ziqui i tiin ñiyivi cuan síi ra Jesús.

⁴⁷Ta minoo ra ndihí síhin ra Jesús, i tava ra mityi ra, ta i cañi ra síi ra cu muzu ra cu zutu ya cahnu, ta i sahndya ra zoho ra.

⁴⁸Ta ziqui i catyi ra Jesús síhin ñiyivi cuan: ¿Atu vasi tiin ndo síi minoo ra zuhu vatyí ñaa ndo mityi ta ndaha tyiño xaan?

⁴⁹Tahan tahan quivi i sehin vehe ñuhu cahnu ta i zacuehi síi ñiyivi, zoco ñá tiin ndo síi yucuan. Zoco vityi zavaha ndo cuhva ña vaha ya vatyí tacuan ta cua naquita síi cuhva catyi Tuhun Ndyoo sa cuende.

⁵⁰Ta sa yaha cahan ra Jesús cuhva cuan ta ziqui i zandoo tandihi ra i casi ra sii ra ta i sino ra.

I sino minoo ra yoco

⁵¹I sindyico minoo ra yoco sii ra Jesús, ta ndisi ra minoo ñi zahma cahnu. Ta i tiin zandaru sii ra.

⁵²Zoco i zandoo ra zahma ra ta cuahan vavihi ra ñii ndii ñi ra.

I sindyaca ra sii ra Jesús nu titahan ra cu tyiño hebreo

⁵³I sindyaca ra sii ra Jesús nu titahan ra cu zutu ya cahnu sihin ra zutu nahnu ta ra mandoñi ta ra maestro cuenda ley.

⁵⁴Ta i sindyico ra Pedro sica sica ñi ndya cuhva ndya saa ra nuquehe vehe ra cu zutu ya cahnu, ta yucuan i quihvi ra ta i sicundyaa ra sihin ra policia yunuhu vatyí visi ra.

⁵⁵Ra zutu nahnu sihin tandihi inga ra cu tyiño hebreo, i oanducu xaan ra ñiyivi cua cuhva sa ndaa sa cuenda ra Jesús vatyí cuñi ra cahñi ra sii ra. Zoco ñá ñihi ra cuhva sa yatyi

⁵⁶vazu cuaha ñiyivi saha sa ndaa ta i cahan ra cuendu ziqui ra Jesús, zoco ñá nacasi tahan sa cahan ra.

⁵⁷Ndya nu ndihi tuhun i ñihi ra sii uu tahan ra, ta i cahan ra cuendu sata ra Jesús ta catyi ra:

⁵⁸I siñi ndi catyi ra: “Cua cani vehe ñuhu cahnu ra Ndyoo sa i zavaha ñiyivi, ta sisi sa uñi quivi ñi ta cua zandei inga si sa yivi ñiyivi zavaha.”

⁵⁹Tacuan i catyi ra cuan, zoco zuun ñi ñá nacasi tahan cuhva i cahan ra sa cuenda ra Jesús.

⁶⁰Ta ziqui i nduvita ra cu zutu ya cahnu nu yucu ra cuan. Ta i ndaca

tuhun ra sii ra Jesús ta catyi ra: ¿Ñacu ña cohon ndaha ñi? ¿Ñaa sa cuu sa cahan ñiyivi ya zicun? Catyi ra.

⁶¹Zoco ñá nacahan maa ra Jesús. Ta i ndaca tuhun tucu ra cu zutu ya cahnu sii ra inga saha ta catyi ra: ¿Atu ra Cristo cuun? ¿Atu zehe ra Ndyoo ra ii xaan cuun?

⁶²Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Zuun ra cui, ta cua ndyehe ndo sii ra i quisi ndya gloria cuhva cundyaa ra siyo cuaha ra Ndyoo ta cuhva cua quisi ra ndya andivi sisi vico.

⁶³Tacuan i catyi ra Jesús, ta ziqui ra cu zutu ya cahnu, i cuxaan ra, ta i ndaca ra zuun ñi zahma maa ra, ta i catyi ra: ¿Ñaa ca sa ndaa cuñi si vityi?

⁶⁴Sa siñi ndo sa cahan ra ndya vaha ñi sii ra Ndyoo. ¿Ñaa catyi ndo vityi? Ta i nacahan tandihi ra ta i catyi ra vatyí nacuu ra vatyí iyo cuatyí ra.

⁶⁵Ta ziqui i quisaha tyicu zii ra nuu ra, ta i sihiñi ra nuu ra, ta i cañi ra sii ra ta catyi ra sihin ra: ¡Nacoton yoo ra cañi suun! Ta i cati ra policia nuu ra.

I catyi ra Pedro vatyí ña sito ra sii ra Jesús

⁶⁶Ta ndyaa ra Pedro nuquehe, ta i tuhva minoo muzu ra cu zutu ya cahnu cuan sii ra.

⁶⁷Ta sa ndyehe ña vatyí ndyaa ra Pedro cuan yunuhu cuan nduvixi ra ta i ndyehe vaha ña sii ra ta catyi ña: Cutahan aan sica noon sihin ra Jesús, ra ñuu Nazaret.

⁶⁸Zoco i catyi ra Pedro: Ña site sii ra cuan, ta ña site ñaa tuhun cohon.

Catyi ra. Ta i siñi siyo ra zuhva, ta ziqui i sacu saa minoo ndivi tyahnu.

⁶⁹Ta i nandyeha ña cu muzu cuan sii ra inga saha ta catyi ña sihin ra yucu yucuan: Ra tahan ra Jesús cuu minoo ra ya.

⁷⁰Ta i catyi tucu ra Pedro vatyí ña ndisa. Ta cuee ca i catyi tucu ra yucu cuan inga saha sihin ra Pedro: Ndisa cuii vatyí minoo ra tahan ra cuu tucu oo vatyí cohon tañi cahan ñiyivi nu cu si Galilea. Catyi ra.

⁷¹Tacuan ta i cahan ra Pedro ndya vaha ñi ta i tyiñaha ra ndyoo ta catyi ra: Ña site sii ra cahan ndoho tuhun.

⁷²Ta zuun ñi caa cuhva cuan, i sacu saa ndivi tyahnu sa cu uu yuhu ti. Ta ziqui i nacohon iñi ra Pedro cuhva i catyi ra Jesús sihin ra: “Cuee ca sa vacu saa ndivi tyahnu sa cu uu yuhu ti, yoho cua catyun uñi saha vatyí ña siton sii.” Ta sa nacohon iñi ra Pedro cuhva cuan, i sacu xaan ra vatyí i nducuihya xaan iñi ra.

Nacuhva cuenda ra sii ra Jesús sii ra Pilato

15 Ta sa cundisi i zandoo ra tyiño, tandihi ra zutu nahnu ta ra mandoñi ta ra maestro cuenda ley ta tandihi inga ra cu tyiño hebreo. Ta i sihñi ra sii ra Jesús, ta i sindyaca ra sii ra nu ndyaa ra Pilato (ra cu gobernador).

²Ta i ndaca tuhun ra Pilato sii ra Jesús ta catyi ra: ¿Atu yoho cuu rey cuenda ñiyivi hebreo? Ta i catyi ra Jesús: Tacuan cu si tañi catyi moo.

³Tacuan ta i tyaa ra zutu nahnu cuatyí sata ra Jesús cuaha xaan cuhva.

⁴Ta ziqui i ndaca tuhun ra Pilato sii ra inga saha ta catyi ra: ¿Ñacu ña cohon ndaha cuii ñi? Ta cuaha xaan cuhva tyaa ra ya cuatyí saton.

⁵Zoco ñá cahan ra Jesús ndaha cuii ñi. Ta iyo xaan i cuñi ra Pilato.

Saha ra Pilato sa cuu ra Jesús

⁶Ta vico cuan tuhva ra Pilato tava sii minoo ra ñoho vehe caa, yoo ra cua catyi ñiyivi.

⁷Ta quivi cuan siñoho minoo ityi ra i sahñi tahan sihin ra cu tyiño. Minoo ra cuan nañi ra Barrabás, ta ñoho ra vatyí sahñi ra ñiyivi.

⁸Ta i quisi cuaha xaan ñiyivi ta i sica ñu sii ra Pilato vatyí tava ra sii minoo ra ñoho vehe caa cuhva tuhva ra zavaha tahan cuiya.

⁹Ta i ndaca tuhun ra Pilato sii ñu: ¿Atu cuñi ndo vatyí cua tave sii ra cu rey sii maa ndo ñiyivi hebreo?

¹⁰Tacuan i catyi ra Pilato vatyí sito ra vatyí i nacuhva cuenda ra zutu nahnu sii ra Jesús sii ra vatyí cucuihna xaan iñi ra sii ra.

¹¹Zoco ñihi xaan i tyihi ra zutu nahnu tyiño sihin ñiyivi vatyí nacaca ñu sii ra Barrabás.

¹²Ta ziqui i ndaca tuhun ra Pilato inga saha ta catyi ra: ¿Ta ñaa sa cuñi ndo cua zavehi sihin ra zacunañi ndo rey sii ñiyivi hebreo?

¹³Ta i cana saa ñu ta catyi ñu: ¡Nacuu ra nu cruz!

¹⁴Ta i catyi ra Pilato sihin ñu: ¿Ñaa cuenda? ¿Ñaa sa ña vaha i zavaha ra? Zoco i cana saa ñu ñihi ca ta catyi ñu: ¡Nacuu ra nu cruz!

¹⁵I cuñi ra Pilato coo vaha ra sihin ñiyivi, ta yucuan cuenda i tava ra sii ra Barrabás. Ta i nacuhva cuenda ra sii ra Jesús vatyí cua

ndoho ra sihin cuarta ta ziqui cua cuu ra nu cruz.

¹⁶Ta i quihin zandaru sii ra Jesús, ta i sindyaca ra sii ra sisi vehe tyiño cahnu, ta i cana ra sii tandihi inga zandaru.

¹⁷Ta ziqui i natyihi ra minoo zahma tixinda sii ra Jesús, ta i tyihi ra minoo corona iñu xiñi ra.

¹⁸Ta i quisaha sacu ndyaa ra sii ra. I cana saa ra ta catyi ra: iNacumi suun tata; yoho cuu rey sii ñiyivi hebreo!

¹⁹I cañi xaan zandaru tuyoo caxtyila xiñi ra Jesús, ta i tyicu zii ra sii ra. Ta i sicuñi siti ra nuu ra ta sacu ndyaa ra sii ra.

²⁰Ta sa yaha sacu ndyaa ra sii ra, i tava ra zahma tixinda cuan, ta i natyihi ra zahma maa ra sii ra. Ta ziqui i quihin ra sii ra vatyí cua cañi ra sii ra nu cruz.

Nu i tyaa ra sii ra Jesús nu cruz

²¹Ta cuhva sa cuahan ra ityi i tahan ra sii minoo ra ñuu Cirene. I quita ra sicuhu ta vasi ra ndya ñuu Jerusalén. Simón nañi ra. Zutu ra Alejandro sihin ra Rufo sii ra. Ta i zacuizo zandaru cuan cruz ra Jesús sii ra.

²²Ta cuahan tandihi ra nu nañi si Gólgota. Tuhun Gólgota cuan cuñi si catyi si Nu Yucu Yiqui Xiñi Ndiyi.

²³Ta i saha ra vino zaca si sihin minoo sa nañi mirra vatyí coho ra Jesús, zoco ñá sihi ra sii si.

²⁴Ta sa yaha tyaa ra zandaru sii ra Jesús nu cruz, ta ziqui i siziqui ra vatyí cua ndyehe ra yoo ra cua zahacanaa minoo minoo zahma ra Jesús.

²⁵Caa iin sa ñaha ñi cuu cuhva i tyaa ra sii ra Jesús nu cruz.

²⁶Ta xiñi cruz cuan ndyaa letra i tyaa ra ta saha cuenda si ñaa sa cuu cuatyí ra. Tyehen catyi si: “Rey cuenda ñiyivi hebreo.”

²⁷I sañi ra cruz sa ndyaa minoo ra zuhu nuu siyo cuaha ra Jesús, ta inga ra siyo zatyí.

²⁸Cuhva cuan i quita si cuhva catyi Tuhun Ndyoo nu catyi si: “Cua catyi ñiyivi vatyí ra iyo cuatyí cuu ra.”

²⁹I yaha ñiyivi nu ndyaa ra Jesús, ta i sacu ndyaa ñu sii ra, ta zavico xiñi ñi ca ñu. Ta catyi ñu: Yoho ra catyi vatyí cua canun vehe ñuhu ta uñi quivi ñi ta cua zanduvohon sii si,

³⁰zacacun suun ta noon nu cruz.

³¹Tacuan tucu ra zutu nahnu sihin ra maestro cuenda ley, i sacu ndyaa ra sii ra. Ta i catyi ra sihin ra tahan ra: I zacacu ra sii inga ñiyivi, zoco ña cuu zacacu ra sii ra.

³²Tatu cua noo ra nu cruz, tacuan ta cua sino iñi yo vatyí ra Cristo cuu ra. Ta rey sii maa yo ñiyivi hebreo cuu ra. Catyi ra cuan. Ta tacuan tucu ndya cuhva ndya ra zuhu, ra sihi iin ñi sihin ra Jesús, ta i cahan tucu ra ndya vaha ñi sii ra Jesús.

Nu i sihi ra Jesús

³³Ta cuhva maa ora i nduñaa xaan nacahnu ñuu ñiyivi ndya cuhva ndya caa uñi sa sahiñi.

³⁴Ta cuhva caa uñi cuan i cana saa ra Jesús minoo sa ñihi xaan, ta i catyi ra: Elí, Elí, ¿lama sabactani? Cuñi si catyi si: Zutu mañi yu, Zutu mañi yu, ¿ña cuenda i zandoon sii?

³⁵Zuhva ñiyivi nandyaa yucuan, i siñi ñu ta catyi ñu: Tyizoho ndo; cana ra sii ra profeta Elías.

³⁶Ta zuun ñi caa cuhva cuan i cacono minoo ra, ta i quihin ra sii minoo sa ñahma, ta i zatyii ra sii sihih ndutya iya. I tyaa ra sii si nu minoo yutu, ta i zandaa ra sii si nu ndyaa ra Jesús vatyí cua coho ra ta catyí ra: Cuatu noo, nandyehé yo tatu cua quisi zanoo ra Elías sii ra.

³⁷I sacú saa ra Jesús inga saha minoo sa ñihi xaan, ta ziquí i sihi ra.

³⁸Zuun ñi caa cuhva cuan, i ndata zava zahma coco sa ndita sisi vehe ñuhu cahnu ndya ziquí ta ndya xuu.

³⁹Ta minoo ra cu nuu sii minoo ziondu zandaru i ñihi ndyaa ra ityí nuu ra Jesús. Ta sa ndyehé ra cuhva i sacú saa ra ta cuhva i sihi ra, i catyí ra: Ndisa cuii ra ihya vatyí zehe Ndyoo cu sii ra.

⁴⁰Ndya zava ñi i siyucu cuaha xaan ñu zihí. Ndyehé ñu sii ra Jesús. Minoo ña nandyaa sihin ñu ña ñi María Magdalena. Inga ña cuu ña María zihí ra Jacobo, ra luhlu ca, ta ra José. Ta inga ña ña ñi Salomé.

⁴¹Yucuan ñu cuu ñu i sindyico sii ra ta i tyindyee ñu sii ra quiví i sica noo ra nu cu si Galilea. Ta sihin inga ñu cuan i quisi ñu ndya ñuu Jerusalén sihin ra.

I tyihí ra sii ra Jesús sisi ñaña

⁴²Ta sahiñi viarni i cuu si, quiví zanduvaha ñiyiví sa cua casi ñu zavuru vatyí zavuru cuu quiví tuhva ñu quitatu.

⁴³Ta i quisi ra José ra ñuu Arimatea. Minoo ra mandoñi cuu ra ta catyí ñiyiví vatyí vaha xaan ñiyiví cuu ra. Ndatu ra quiví cua tasi ra Ndyoo minoo ra cua cundyaca ñaha ñuu ñiyiví. Ná yuhu ra, ta i sahan ra nu ndyaa ra Pilato, ta i sica ra tumañi ñi sii ra vatyí cuu quihin ra coño ñuhu ra Jesús.

⁴⁴Iyo xaan i cuñi ra Pilato vatyí yatyí xaan i sihi ra Jesús. Ta i cana ra sii ra ndyaca ñaha sii zandaru, ta i ndaca tuhun ra sii ra tatu sa tañi i sihi ra Jesús.

⁴⁵Ta cuhva sa sito ra Pilato vatyí catyí ra cuan vatyí sa sihi ndisa cuii ra Jesús, ta ziquí i saha ra Pilato sa quihin ra José coño ñuhu ra.

⁴⁶I zata ra José minoo zahma vaha. I zanoo ra coño ñuhu ra Jesús, ta i cava noo ra zahma cuan sii si, ta i saqui ra sii si sisi minoo ñaña sa zavaha ñiyiví sisi yuu. Ta i tyazi ra yuhu ñaña cuan sihin minoo yuu cahnu.

⁴⁷I ndyehé ña María Magdalena sihin ña María zihí ra José nu i tyihí ra sii ra Jesús.

Cuhva i nandoto ra Jesús

16 I yaha quiví quitatu ñiyiví hebreo. Ta ziquí i zata ña María Magdalena ta ña María zihí ra Jacobo ta ña Salomé ndutya vixi xaan sahan vatyí cua natyihí ñu sii coño ñuhu ra Jesús.

²Ta ñaha cuii ñi quiví tumingu i saa ñu ndya ñaña cuan cuhva sa caña ñicandyi ñi.

³Ta i natuhun tahan ñu ta catyí ñu: ¿Yoo ra cua tyaa siyo yuu sa ndazi yuñaña cuan?

⁴Tacuan ta i ndyehé ñu vatyí yuu cahnu sa sindazi yuñaña cuan sa siñi siyo si.

⁵Ta i quihvi ñu sisi ñaña cuan. Ta yucuan i ndyehé ñu minoo ángel. Tañi caa minoo ra yoco caa ra. Nandyee ra nu i cuu si siyo cuaha ra Jesús. Ñoho ra minoo zahma cañi. Cuisi xaan si. Ta iyo xaan i cuñi ñu.

⁶Zoco i catyí ángel cuan sihin ñu: Ma yuhu ndo. Nanducu ndo sii ra Jesús, ra ñuu Nazaret, ra i sihi nu

cruz. Zoco sa i nandoto ra. Yoñi ca ra ihya. Ñaha ndo, ta ndyehe ndo nu i caa coño ñuhu ra.

⁷Ta vityi cuahan ndo ta nacatyí ndo sihin ra i casi ra ta sihin ra Pedro. Tyehen catyí ndo: “Xihna ca ra Jesús cuahan ndya Galilea ta ziqui maa ndo. Yucuan cua ndyehe ndo sii ra, tañi sa nacatyí ra sihin ndo.”

⁸Tacuan ta yatyi cuii ñi i quita ñu zihí cuan ñaña cuan. I cacono ñu. Iyo xaan i cuñi ñu. Nihí tacuan ñi ca ñu. Ta ñá nacatyí maa ñu nu sihin minoo ñiyiví vatyi yuhu xaan ñu.

I quituu ra Jesús nuu ña María Magdalena

⁹Ta sa yaha nandoto ra Jesús, ta ñaa ca quiví tumingu xihna cuii ca i quituu ra nuu ña María Magdalena, ñaha sa i tava ra usa tahan tatyí cuihna.

¹⁰Ta cuahan ña, ta i nacatyí maa ña sihin amigo ra Jesús vatyi i nducuihya xaan iñi ra. Ta sacú xaan ra.

¹¹Ta sa siñi ra sa catyí ña vatyi ndito ra Jesús ta sa ndyehe ña sii ra, ñá sino iñi ra.

¹²Tacuan ta i quituu tucu ra Jesús inga saha nuu uu tahan amigo ra ityi cuahan ra sicuhu.

¹³Ta i sahan ra cuan, ta i nacatyí ra sihin inga ra, zoco ñá sino tucu iñi ra sa cahan ra.

Cuhva i saha ra Jesús tyiño sii ra i casi ra

¹⁴Tacuan ta i quituu tucu ra Jesús nuu sa usi iin tahan ca ra i casi ra zuun ñi cuhva sa yucu ra mesa sasi

ra xita. Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra ñaa cuenda ña sino iñi ra sa nandoto ra vazu sa ndyehe ra tahan ra sii ra ta nacatyí ra sihin ra. Ta i catyí ra Jesús sihin ra vatyi ñihí xaan iñi ra ta ña ñii maa iñi ra ndaha ñi.

¹⁵Ta i catyí tucu ra Jesús sihin ra: Cuahan ndo nacahnu ñuu ñiyiví, ta zacoto ndo sii tandihí ñiyiví Tuhun Ndyoo.

¹⁶Tatu sino iñi ñu ta coo ndutya ñu cua cacú ñu. Ta ñiyiví ña sino iñi, ma ñihí tahvi añima ñu gloria.

¹⁷Cua coo zeña sihin tandihí ñiyiví sino iñi sii. Tyehen cua zacuu ñu ta cua coto inga ñiyiví vatyi zacuaha ñu sa ndisa. Cua cutyiño ñu zivi ta cua tava ñu tatyí cuihna. Cua cuu cahan ñu zahan sa ña tuhva ñu cahan.

¹⁸Tatu cua tiin minoo coo sii ñu a tatu cua coho ñu minoo sa xaan, ñahñi cua tahan ñu. Ta cua tyizo ñu ndaha ñu sii ñiyiví cuhu, ta cua nduvaha ñu.

I ndaa xica ra Jesús ityi andiví

¹⁹Ta sa ndihí cahan ra Jesús ta i ndaa xica ñi ra ityi andiví, ta i sicundyaa ra siyo cuaha ra Ndyoo Zutu yo.

²⁰Ta i quita ra i casi ra, ta i zacoto ra Tuhun Ndyoo nacahnu ñuu ñiyiví. Ta zuun ñi ra Jesús i tyindyee sii ra vatyi saha ra Jesús sa zavaha ra cuaha xaan sa ndyityi. Ta tacuan ta i sito ñiyiví vatyi sa ndisa cuu sa zacuaha ra. Ndihí si vityi.